

HARİTALAMA VE İZLEME GÜNCELLEME ÇALIŞMASI

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

İNSAN/KADIN TİCARETİ VE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ

2020

DOÇ. DR. EMEL COŞKUN

Türkiye'de Katılımcı Demokrasinin Geliştirilmesi: Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İzlenmesi Projesi Faz II

İnsan/Kadın Ticareti ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

Haritalama ve İzleme Çalışması: 2018-2020 Güncellemesi

Doç. Dr. Emel Coşkun

Eylül 2020

CEİD YAYINLARI

İnsan/Kadın Ticareti ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması 2018-2020
Güncellemesi

Kaynak gösterilmek kaydıyla yararlanılabilir.

ISBN: 978-605-80901-6-3

Yıldızevler Mah. 721. Sokak, No:4/9 Çankaya, 06690

Ankara, Türkiye

Tel: 0 312 440 04 84

www.ceid.org.tr

www.ceidizler.ceid.org.tr

Kapak Fotoğrafı: Canva Pro Stock Media

Kapak/İç Tasarım: Hasan Kürşat Akcan

Bu yayın Avrupa Birliği'nin maddi desteği ile hazırlanmıştır. İçerik tamamıyla Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği'nin sorumluluğu altındadır. Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.

DOÇ. DR. EMEL COŞKUN Emel Coşkun, Düzce Üniversitesi Sosyoloji Bölümünde öğretim üyesidir. Göç sosyolojisi, göç teorileri ve politikaları, toplumsal cinsiyet sosyolojisi ve araştırma yöntemleri alanında lisans ve lisansüstü dersler vermektedir. Uluslararası göç ve toplumsal cinsiyet alanındaki son dönem çalışmaları arasında ortak editörlüğünü yaptığı "Women, Migration and Asylum in Turkey: Developing Gender-Sensitivity in Migration Research, Policy and Practice" (Türkiye'de Kadın, Göç ve Sığınma: Göç Araştırmaları, Politikası ve Uygulamada Toplumsal Cinsiyet Hassasiyetinin Geliştirilmesi) başlıklı kitapta kadın ticareti ile ilgili "'Institutional Blind Spots' in Turkey's Policy Against the Trafficking of Women" (Türkiye'nin Kadın Ticaretine Karşı Politikalarında Kurumsal Kör Noktalar) başlıklı bölümü bulunmaktadır. Ayrıca yakın dönemde "Erkek Şiddetinden Kaçarken...: Türkiye'nin Sığınma Rejiminde Kadın ve LGBTİ+'lar" adlı ortak yazarlı bir kitabı bulunmaktadır.

İçindekiler

Tablolar	6
Kısaltmalar.....	7
Giriş.....	9
Kadın/İnsan Ticareti ile Mücadelede Uluslararası Gelişmeler.....	12
Değişen İnsan Ticareti Biçimleri	12
Tanım ve Tespit Çalışmalarında Toplumsal Cinsiyetin Önemi ve Yeni Eğilimler.....	14
Ölçüm ve Tahmin Çalışmalarındaki Gelişmeler.....	17
Koruma Önlemleri ve Adalete Erişim.....	18
Türkiye'nin İnsan/Kadın Ticareti ile Mücadelesindeki Gelişmeler.....	21
Yasal Tanım ve Tespite dair Değerlendirmeler	22
Kurumsal Yapılanma ve Politika Belgeleri	26
Koruma, Önleme ve Adalete Erişim.....	28
Uluslararası Raporlarda Türkiye'ye Dair Değerlendirmeler.....	29
Kamusal Aktörlerin ve Sivil Toplum Örgütlerinin İnsan/Kadın Ticareti ile Mücadeleye Dair Çalışmaları ve İzleme Kapasiteleri.....	32
Kamusal Aktörler	32
Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GiGM).....	32
Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM)	34
Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (TCCSBB).....	36
Sivil Toplum Örgütleri: Ulusal ve Uluslararası Sivil Toplum Örgütleri.....	36
Antalya Aile Danışmanları Derneği (AİLEDER).....	36
İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı (İKGV).....	37
Kadın Dayanışma Vakfı.....	37
Kadınlarla Dayanışma Vakfı (KADAV).....	38
Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD-ASAM).....	38
Hayata Destek Derneği.....	39
Uçan Süpürge Kadın İletişim ve Araştırma Derneği	39
Uluslararası Göç Politikaları Geliştirme Merkezi (ICMPD).....	40
Türkiye Barolar Birliği (TBB).....	40
Devletlerarası Kuruluşlar.....	41

Uluslararası Göç Örgütü (IOM)	41
Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK)	42
Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)	42
İnsan Hakları Güven Fonu (HRTF)	43
ULUSAL VE ULUSLARARASI GÖSTERGE VE VERİ KAYNAKLARI	44
Uluslararası Gösterge ve Veri Kaynakları	44
Birleşmiş Milletler Küresel ve Bölgesel İnsan Ticareti Raporları	44
Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT)	44
EUROSTAT	45
ABD İnsan Ticareti Raporu (TIP)	45
Global Slavery Index (GSI)	45
Ulusal Gösterge ve Veri Kaynakları	46
Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)	47
Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü	48
YÖK Tez Veri Tabanı	48
KAYNAKÇA	49

Tablolar

Tablo 1. Türkiye'de İnsan/Kadın Ticareti Verileri (2016-2020)	23
Tablo 2. İnsan/Kadın Ticareti ile Mücadele Projeleri (2017-2020)	36
Tablo 3. Kız Çocukları ve Genç Kadınlara dair Evlilik İstatistikleri (2016-2019)	51

Kısaltmalar

AB	Avrupa Birliği
AÇŞHB	Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
AIHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi - European Convention on Human Rights
AKİTKES	Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eylem Sözleşmesi
AGİT	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı / Organization for Security and Co-operation in Europe - OSCE
BM	Birleşmiş Milletler
BMMYK	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
CEDAW	Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women - Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Tasfiye Edilmesi Sözleşmesi
CMK	Ceza Muhakemesi Kanunu
GRETA	Group of Experts on Action against Trafficking in Human Beings - Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eylem Uzmanlar Grubu
CoE	Council of Europe - Avrupa Konseyi
EGM	Emniyet Genel Müdürlüğü
EIGE	European Institute for Gender Equality - Avrupa Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Enstitüsü
EUROSTAT	Statistical Office of the European Union - Avrupa Birliği İstatistik Ofisi
GGM	Geri Gönderme Merkezi
GİGM	Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
ICMPD	International Centre for Migration Policy Development - Uluslararası Göç Politikaları Geliştirme Merkezi
ILO	International Labour Organisation - Uluslararası Çalışma Örgütü
IOM	International Organisation for Migration - Uluslararası Göç Örgütü
İKGV	İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı
İTMKDB	İnsan Ticareti Mağdurlarını Koruma Dairesi Başkanlığı
İTMMKHY	İnsan Ticaretiyle Mücadele ve Mağdurların Korunması Hakkındaki Yönetmelik
İTMKDB	İnsan Ticareti Mağdurlarını Koruma Dairesi Başkanlığı

KADAV	Kadınlarla Dayanışma Vakfı
KSGM	Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü
KYŞ	Kadına Yönelik Şiddet
MSE	Multiple System Estimations - Çoklu Sistem Tahminleri
TCCSBB	Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı
TIP	Trafficking in Persons Report - İnsan Ticareti Raporu
UNODC	United Nations Office on Drugs and Crime - Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi
YİMER	Yabancılar İletişim Merkezi

Giriş

İnsan/kadın ticareti sadece bireylerin özgürlük, eşitlik ve insan onuruna saygı gibi en temel insan haklarının ihlal edildiği bir suç biçimi değil aynı zamanda kadının insan haklarının ihlalinin ve kadına yönelik şiddetin (KYŞ) en ağır biçimlerinden birisi olarak tanımlanmaktadır. Birleşmiş Milletler 2018 yılı Küresel İnsan Ticareti Raporu küresel çapta insan ticareti vakalarının 2000'lerin başından itibaren hiç olmadığı kadar arttığına ve çeşitlendiğine işaret etmektedir (UNODC, 2018a). Rapor, bu artışta cinsel sömürü amaçlı insan/kadın ticaretinin (%59) hala en sık tespit edilen insan ticareti biçimi olduğunu ve yüzde 72'sinin kadınlardan ve kız çocuklarından oluştuğunu göstermektedir (A.g.e.: 28). Avrupa Birliği'ne dair son veriler ise cinsel sömürü amacıyla insan/kadın ticaretine maruz kalan kız çocuklarının yaşındaki düşüşe ve zorla ya da sahte evlilikler gibi kolay tespit edilemeyen toplumsal cinsiyete dayalı diğer insan/kadın ticareti biçimlerine dikkat çekmektedir (EIGE, 2018: 9, 13). Son yıllardaki raporlar insan ticaretindeki çeşitlenmeyi göstermektedir. Cinsel sömürünün yanı sıra kız çocuklarının zorla evlendirilmeleri, sahte evlilikler, online cinsel sömürü ve ev içi emek sömürüsü gibi toplumsal cinsiyete dayalı farklı insan/kadın ticareti biçimlerinin yanı sıra çocukların, kağıtsız göçmenlerin ve mültecilerin büyük bir risk grubu oluşturduğu farklı emek sömürüsü biçimlerinde de çeşitlenme eğilimi görülmektedir (UNODC, 2018a; 2018b; TIP, 2020; GRETA, 2018). Uluslararası otoriteler gittikçe çeşitlenen insan/kadın ticaretine karşı mücadelede devletlerin tanım ve tespit çalışmaları ile koruma önlemlerine yoğunlaşmasına işaret etmektedir. Bu çabalarda özellikle benzer örüntüler gösteren kadın ticareti vakalarının önüne geçmek için toplumsal cinsiyet perspektifinden devletlerin bu alandaki eğilimleri iyi analiz etmeleri ve kendi koşullarına özgü önleme ve koruma politikaları üretmeleri gereğine işaret edilmektedir (EIGE, 2018).

Bugün 173 devlet tarafından kabul edilen Birleşmiş Milletler (BM) "Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol" diğer adıyla Palermo Protokolü insan ticareti suçunun uluslararası normlar ve standartlar çerçevesinde tanımlanmasında, mücadele araçlarının oluşturulmasında ortak bir zemin sunmaktadır. Palermo Protokolü'nün yanı sıra insan hakları, sivil haklar, kadına yönelik şiddet, çocuk hakları ve sığınma hakkı ile ilgili uluslararası sözleşmeler de insan ticareti ile mücadeleyi destekleyen diğer belgeler arasında gösterilmektedir¹. Doğrudan toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile mücadeleyi hedefleyen Kadına Karşı Her Tür Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi (CEDAW) ve Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi, kısa adıyla İstanbul Sözleşmesi (2011) gibi kadına yönelik ayrımcılık ve şiddetle mücadelede için hazırlanan uluslararası sözleşmeler ise kadın ticaretinin farklı biçimleriyle mücadelede ek rehberler olarak önerilmektedir. Kadına yönelik şiddeti kadınlara karşı bir insan hakları ihlali ve ayrımcılık olarak tanımlayan İstanbul Sözleşmesi

¹ Bkz.

https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Women/WRGS/OnePagere/IntInstrumentsconcerningTraffickingpersons_Aug2014.pdf (erişim tarihi: 04.07.2020)

özellikle toplumsal cinsiyete dayalı tüm şiddet eylemlerini kapsamaktadır (CoE, 2011). Son yıllarda yayımlanan uluslararası raporlar siyasi/ekonomik istikrarsızlıkların kadınların ve kız çocuklarının insan ticaretine, özellikle de cinsel sömürü amacıyla ticaretine maruz kalma riskinin arttığına dikkat çekmektedir (EIGE, 2018). Nitekim toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve ayrımcılık kadınların eğitime, ekonomik kaynaklara, kamusal alana, siyasete ve hukuk gibi toplumsal kurumlara ve eşit fırsatlara erişimini engellerken şiddete uğrama riskini de artırmaktadır.

Kadına yönelik şiddet, kadınların toplumdaki ikincil konumundan, kadın ve erkek arasındaki eşitsiz güç ilişkilerinden, kalıp yargı toplumsal cinsiyet rollerinden ve bunların yansıdığı kurumsal eşitsizlikten beslenmektedir. İnsan/kadın ticaretinin varlığı başta toplumsal cinsiyet eşitsizliği olmak üzere devletlerin sınır kontrolleri, göç politikaları, dünya ekonomisi ve işgücü piyasasına yönelik politikalar ile yakından ilişkilendirilmektedir. Patriarkal ilişkilerden beslenen ve kadınları güçsüzleştiren toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve ayrımcılığı, kadına yönelik şiddet ve kapitalist küreselleşmenin yol açtığı yoksulluk kadınları insan ticaretine karşı daha fazla savunmasız kılmaktadır (Dewey, 2008; Dauvergne, 2008, EIGE, 2018). Monzini (2005:3) eski Sovyet Bloku'nun dağılması gibi hızlı sosyo-ekonomik değişimlerin olduğu coğrafyalarda kadınların daha fazla etkilendiğine dikkat çekmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve devletlerin toplumsal cinsiyet rejimleriyle ilişkilendirilen fuhuş politikaları ile seks endüstrisi de cinsel sömürü amacıyla kadın ticaretinin varlığının sebepleri arasında gösterilmektedir. Nitekim Jeffreys'e (2009) göre seks endüstrisinin yaygınlaşması, endüstrileşmesi, İnternet gibi teknolojik imkanlarla ve ucuzlayan ulaşım ile özellikle son on yıllarda daha kolay erişilebilir hale gelmesi seks ticaretinin yaygınlaşmasında ve büyümesinde etkilidir. Ravlik de yakın dönemli çalışmasında fuhşun tolere edildiği toplumlarda toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin de daha fazla kabullenildiğini ve bunun devletlerin insan ticareti karşısı çabalarını zayıflattığını ileri sürmektedir (2020: 137). Toplumsal cinsiyet ve fuhuş rejimlerinin yanı sıra devletlerin göç politikaları da tüm bu alanların kesişiminde yer almakta, istenmeyen göçe yönelik kısıtlamalar, artan sınır kontrolleri ve daha fazla göçmenin kayıt dışı kalması hem insan kaçakçılığının hem de insan ticaretini yaygınlaştıran faktörler arasında gösterilmektedir (Castles ve Miller, 2009). Tüm bu çalışmalar kadın ticareti ile mücadelede toplumsal cinsiyete hassas mücadele yöntemlerine ve konunun uluslararası göç ile ilişkisine işaret etmektedir.

Özellikle de toplumsal cinsiyete dayalı ve çocukların konu olduğu insan ticareti vakalarının artışı uluslararası kuruluşları endişelendirmektedir (UNODC, 2018a; 2018b; EIGE 2018, TIP, 2020). Bu endişeler, önleme, tespit, koruma ve soruşturma alanlarında hazırlanan son dönem uluslararası raporlar ve rehberler ile kendini göstermektedir. Palermo Protokolü insan ticaret ile mücadelede, özellikle tespit, önleme ve koruma açısından ayrıntılı olarak tavsiyeler içermektedir. Protokolün politika yapımı açısından yorumlanması ve ulusal mevzuatla ve diğer politika alanlarıyla uyumlulaştırılması ise devletlerin inisiyatifindedir. Bu yüzden Birleşmiş Milletler (BM) gibi devletlerarası kuruluşlar, Avrupa Birliği (AB) gibi bölgesel birlikler, uluslararası endeksler ve ulusal/uluslararası sivil toplum örgütleri bu çabaların ortaklaştırılması için çalışmalar yapmakta, deneyimlerini paylaşmakta ve izleme faaliyetlerine ağırlık vermektedir.

Türkiye Palermo Protokolü ve Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eylem Sözleşmesi’nin yanı sıra insan hakları, kadına yönelik şiddet, çalışma hakları ve çocuk hakları gibi temel uluslararası sözleşmelere taraf bir ülkedir ve bu sözleşmelerin kapsadığı temel ilkeleri hayata geçirmekle yükümlüdür. Bu güncellenen raporun hedefi uluslararası gelişmeler ve uygulamalar eşliğinde Türkiye’nin insan ticareti ile mücadele çabalarının toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinden izlenmesi ve değerlendirilmesine katkıda bulunmaktır.

Bu rapor 2018 yılı Aralık ayında Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği (CEİD) tarafından yayımlanan insan/kadın ticareti ile mücadeleye dair ilk haritalama ve izleme çalışmasının devamıdır. Bu raporda son üç yılda hem uluslararası alanda hem de Türkiye’de insan/kadın ticaretine karşı mücadeleye dair gelişmeler değerlendirmekte, hak temelli izleme ve değerlendirme için araçlar sunulmaktadır.

Raporun ilk bölümünde BM, AB ve ABD tarafından yayımlanan belli başlı uluslararası raporlar ve politika belgeleri eşliğinde küresel çapta insan ticareti ile mücadeledeki gelişmeler, yeni eğilimler, toplumsal cinsiyete dayalı izleme raporları ve gelecek gündemleri değerlendirilmektedir.

İkinci bölümde insan/kadın ticareti ile mücadelede Türkiye’deki mevcut durum, politika ve uygulamadaki gelişmeler açısından ele alınmakta, uluslararası raporlardaki değerlendirmelere yer verilmektedir. İnsan ticareti ile ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının, devletlerarası kuruluşların ve sivil toplum örgütlerinin faaliyetleri ve kapasiteleri ise izleyen bölümde ele alınmaktadır. Son olarak insan/kadın ticaretine dair etkin bir izleme ve değerlendirme yapabilmek için uluslararası ve ulusal veri kaynakları değerlendirilmektedir.

Kadın/İnsan Ticareti ile Mücadelede Uluslararası Gelişmeler

Yüzyılı aşkın zamandır kadın örgütlerinin ve devletlerin gündeminde olan insan/kadın ticareti

Eski Sovyet Bloku'nun dağılması ile birlikte 1990'lardan itibaren uluslararası gündemde tekrar yerini almıştır. Birleşmiş Milletler tarafından iki yılda bir yayımlanan Küresel İnsan Ticareti Raporu, dünya nüfusunun yaklaşık yarısını oluşturan 110 ülkede 24 bin 687 insan ticareti mağduru tespit edildiğini ve bu rakamın Palermo Protokolü'nün yürürlüğe girmesinden itibaren en yüksek oranlı artış olduğunu kaydetmektedir (UNODC, 2018a: 29). 2003-2016 yıllarını kapsayan raporda 2011 yılı baz alınarak hesaplanan 2016 yılındaki tespitlerdeki artış yüzde 40'ı bulmaktadır (A.g.e.:21). Özellikle Amerika ve Asya'daki hızlı artışa dikkat çekilen raporda bu yükselişin bazı bölgelerde devletlerin politika ve uygulamada ulusal kapasitelerindeki iyileştirmelerin sonucu olabileceği not düşülmekle birlikte Avrupa Birliği üyeleri gibi uzun zamandır yasal çerçevesi ve uygulama araçları değişmeyen devletler için bu rakamların suç oranındaki gerçek artışı gösterdiği de kaydedilmektedir (A.g.e.:7).

İnsan/kadın ticareti ile ilgili uluslararası gelişmeler aşağıda değişen insan ticareti biçimleri, tanımla ilgili yeni eğilimler, ölçüm ve tahmin çalışmaları ile koruma ve önlem olarak dört başlık altında incelenmektedir.

Değişen İnsan Ticareti Biçimleri

Uluslararası raporlar son yıllardaki tespitlerde en önemli değişimin hem toplumsal cinsiyete dayalı insan/kadın ticaretinde hem de diğer alanlarda çeşitlenmeye işaret etmektedir. Cinsel sömürü amaçlı insan/kadın ticaretinin hala en fazla tespit edilen insan ticareti biçimidir. Birleşmiş Milletler 2018 Küresel İnsan Ticareti Raporu'nda tespit yapılan bireyler arasında kadınlar (%49) ve kız çocukları (%27) en büyük grubu oluşturmaktadır (UNODC, 2018: 10). İnsan ticaretine dair tespitlerde bölgesel farklılıkların da gösterildiği raporda cinsel sömürü amaçlı kadın ticaretinin özellikle Avrupa ve ABD gibi zengin ülkeler ile Asya'nın belirli ülkelerinde yoğunlaştığı kaydedilmektedir. Başta Avrupa Birliği olmak üzere cinsel sömürü amacıyla kadın ticaretine maruz kalanlar arasında Sahra-altı Afrika ve Uzak Asya ülkeleri vatandaşı kadınlar ile kız çocukları önemli bir paya sahiptir (A.g.e.). Karayipler ve Orta Amerika'da ise çoğunlukla kız çocuklarının cinsel sömürü amacıyla kadın ticaretinin hedefi olduğu vurgulanmaktadır. Öte yandan AB ülkelerinde tespit edilen cinsel sömürü amacıyla kadın ve kız çocuklarının ticaretinde yaş grubundaki düşüşe dair endişeler EIGE Toplumsal Cinsiyete Özgü İnsan Ticareti Karşıtı Önlemler rehberinde dile getirilmektedir (EIGE, 2018: 9). Mülteciler ve sığınmacılar arasında da yine kız çocuklarının daha yüksek risk altında olduğuna işaret edilmektedir. Örneğin Ortadoğu'da bazı mülteci kamplarında kız çocuklarının ve genç kadınların rızaları olmadan evlendirilmeleri ve çevre ülkelerde cinsel sömürü amacıyla ticareti endişeleri artırmaktadır (UNODC, 2018a: 10). Dikkat çekici eğilimlerden birisi de AB içerisinde

tespit edilen cinsel sömürü amaçlı kadın ticaretinin önemli bir kısmının AB üye ülke vatandaşlarından oluşmasıdır (EIGE, 2018).

Değişen ve çeşitlenen insan ticareti biçimleri arasında zorla çalıştırma, zorla dilendirme, kadınlar ve kız çocuklarının zorla evliliği, online sömürü biçimleri, çocuk askerlik, çocuk satışı ve organ satışı aracılığıyla insan ticareti daha sık karşılaşılan diğer sömürü biçimleri olarak kaydedilmektedir (UNODC, 2018a: 28). Uluslararası raporların son yıllarda dikkat çektiği önemli bir eğilim de silahlı çatışmaların yol açtığı yoksunlukların, özellikle de yerlerinden edilen kişilerin insan ticaretine maruz kalma riskini arttırmasıdır (UNODC, 2018a: 10; 2018b; TIP, 2020). Sahra-altı Afrika, Kuzey Afrika ve Ortadoğu ve Güneydoğu Asya'nın çatışmalı bölgelerinde çocukların da dahil olduğu cinsel sömürü, cinsel kölelik, zorla evlendirme, silahlı çatışmaya zorlama gibi farklı insan ticareti biçimlerinin tespitindeki artışına dikkat çekilmektedir. Nitekim Birleşmiş Milletler, Silahlı Çatışma Bağlamında Küresel İnsan Ticareti Raporu (Global Report on Trafficking in Persons – in the context of armed conflict) adıyla 2018 yılı sonunda ikinci bir rapor yayımlamıştır (UNODC, 2018b). Bu raporda özellikle çatışmanın hüküm sürdüğü bölgelerde çocukların askerliğe zorlanması, zorla çalıştırılması, ticari cinsel sömürü ve zorla evlendirmeler gibi farklı insan ticareti biçimlerine karşı çok daha büyük risk altında olduğu vurgulanmaktadır. Çocuk askerlere dikkat çeken bir diğer rapor da Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Dışişleri Bakanlığı tarafından yayımlanan 2020 İnsan Ticareti Raporu'dur. 2020 TIP raporu çatışmalı bölgelerdeki çocuk istismarına dikkat çekmekte ve 2008 yılında yeniden düzenlenen Çocuk Askerliğin Önlenmesi Sözleşmesi (The Child Soldiers Prevention Act-CSPA) standartlarına uymayan ve çocukların askeri faaliyetler için kullanıldığı ülkeleri ifşa etmektedir (TIP, 2020: 556-7). Afganistan, Burma, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, İran, Irak, Mali, Somali, Güney Sudan, Sudan, Suriye ve Yemen çocuk askerliğin yaygın olduğu ülkeler arasında gösterilmektedir. Bir diğer çocuk ticareti ise yoksul ailelerin çocuklarının sporcu olma vaadiyle alınmasına referans veren atletlerin insan ticaretidir. ABD TIP raporu sadece Avrupa'da her yıl 15 bin gencin insan ticaretine maruz kaldığını tahmin etmektedir (TIP, 2020: 25-26). Bu raporlar toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin, istikrarsızlığın ve yoksulluğun yüksek olduğu bölgelerde kadın ve kız çocuklarının cinsel sömürü amacıyla ticaretinin daha fazla olduğunu, aynı bölgelerden emek sömürüsü amacıyla çocukların ve erkeklerin daha fazla insan ticaretine maruz kaldıklarını göstermektedir.

Afrika Birliği tarafından 2019 yılında düzenlenen Online Çocuk İstismarıyla Mücadele Küresel Zirvesi (Global Summit to Tackle Online Child Sexual Exploitation)² ise çocukların cinsel istismarına dikkat çekmektedir. Bu zirvede çocukların cinsel istismarı ve sömürüsünün sıklıkla örgütlü suçlar ve insan ticareti ile ilişkili olduğuna işaret edilmektedir (CEU, 2019:2). Çocukların da maruz kaldığı online cinsel sömürü amaçlı insan ticareti özellikle Covid-19 virüsünün tüm dünyada yol açtığı pandemi sürecinde de tartışılmaktadır. Uluslararası sınırlar kapanırken ve

² <https://au.int/en/newsevents/20191211/global-summit-tackle-online-child-sexual-exploitation> (erişim tarihi: 11.07.2020)

insanların dolaşımı azalırken uzmanlar insan ticaretinin online sömürü biçimlerine yöneldiğine dikkat çekmektedirler³.

ABD Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan 2020 TIP Raporu'nda vurgulanan uluslararası gelişmelerden bir diğeri ise düzensiz/kağıtsız göçmenlerin sınırdışı edilmesi ile insan ticaretinin ilişkilendirilmesidir. Raporla özellikle AB ülkelerinde yakalanan ve Afganistan'a sınırdışı edilen kağıtsız göçmenlerin insan ticaretine uğrama riskine dikkat çekilmektedir (TIP, 2020:67). Türkiye'den de 2019 yılında 24 bin Afganistanlı kağıtsız göçmenin Afganistan'a sınırdışı edildiği ve bu göçmenlerin çoğunun insan kaçakçılarının hedefinde olduğu aynı raporda vurgulanmaktadır (A.g.e.). Çoğunluğu genç Afgan erkeklerden oluşan bu grubun Türkiye dahil olmak üzere İran, Pakistan ve Hindistan gibi çevre ülkelerde genellikle tarım gibi alanlarda zorla çalıştırılma riski ile emek sömürüsü amacıyla insan ticareti arasındaki ilişkiye vurgu yapılmaktadır.

Uluslararası eğilimler insan/kadın ticaretinin son yıllarda çeşitlendiğini ve çok daha karmaşık hale geldiğini, dolayısıyla benzer sömürü biçimlerinden ayrıştırılmasının güçleştiğini göstermektedir. Çeşitlenen insan ticareti biçimlerini daha iyi anlayabilmek, tespit edebilmek ve çözüm üretebilmek için devletler ve devletlerarası kuruluşlar ile sivil toplum örgütleri son yıllarda bu alanlardaki çalışmalarını yoğunlaştırmaktadır.

Tanım ve Tespit Çalışmalarında Toplumsal Cinsiyetin Önemi ve Yeni Eğilimler

Palermo Protokolü'nün 2000 yılında kabulünden itibaren yaklaşık yirmi yıl geçmesine rağmen insan ticaretinin tanımı, tespiti ve ölçümüne dair zorluklar uluslararası gündemde güncelliğini korumaktadır. Son dönem raporlar, tanım ve kavramsallaşmaya dair tartışmaların sadece insan haklarına dair uluslararası normların ulusal düzeyde yorumlanmasından değil uluslararası sözleşmelerdeki farklı suç tanımlarının kesişmesinden veya toplumsal cinsiyete duyarlı tespit çalışmalarının zorluğundan kaynaklandığına işaret etmektedir. Nitekim uluslararası ve bölgesel raporlar kadınların konu olduğu insan ticareti vakalarının tespitlerin çok üzerinde olduğunu tahmin etmektedir. Örneğin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Avrupa Enstitüsü (The European Institute for Gender Equality- EIGE) tarafından hazırlanan insan ticareti ile mücadelede toplumsal cinsiyete özgü önlemler rehberinde mağdurların tespiti, koruması ve yardım edilmesi konularında hala çoğu devletin zorluk yaşadığına dikkat çekilmektedir (Örn. EIGE, 2018: 25).

Özellikle cinsel sömürü ve emek sömürüsü amacıyla insan ticareti suçu uluslararası ve ulusal düzeyde benzer suç tanımları ile kesişmekte ve belirsizlik yaratmaktadır. EIGE tarafından yayımlanan rehberde özellikle zorla evlendirme gibi vatandaş ve göçmenler dahil geniş grupları kapsayan cinsel sömürü amacıyla insan ticareti biçimlerinde bu suçun toplumsal

³ "Human Trafficking and COVID-19: What Next?" <https://www.biicl.org/events/11408/human-trafficking-and-covid-19-what-next> (erişim tarihi: 14.07.2020)

cinsiyete özgü zorluklarına işaret etmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklanan eşitsizlikler özellikle ev içinde gerçekleşen ve aile üyelerinin de dahil olduğu bu tür suçların tespit edilmesini ve mağdurların kendisini tanımlamasını zorlaştırdığına dikkat çekmektedir (EIGE, 2018: 25). Ticari seks endüstrisi de cinsel sömürüye dayalı kadın ticareti tespitinin en zor olduğu alanlardan birisi ve uzun süredir tartışmalarının devam ettiği bir alandır. Uluslararası sözleşmelerin işaret ettiği zorlama biçimleri, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, rıza inşası ve savunmasızlıktan yararlanma, devletlerin güttükleri fuhuş politikaları ve bağımlı-bağımsız çalışan farklı grupların varlığı fuhuş insan/kadın ticareti tespitinin en zor olduğu gri alanlardan birisi haline getirmektedir (A.g.e.; Coşkun, 2016).

Emek sömürüsü alanında da benzer şekilde uluslararası tanımların farklı suç biçimleriyle örtüşmesi bu suçların sınırlarının ayrıştırılmasını zorlaştırmaktadır. Nitekim kayıtdışı çalışmanın yaygın ve çalışma standartlarının zayıf olduğu ülkelerde, özellikle de göçmenlerin çalıştığı sektörlerde tolere edilebilir çalışma koşulları ile emek sömürüsü amacıyla insan ticareti biçimlerini bile ayırmak zorlaşmaktadır (O'Connell Davidson, 2010). Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) zorla çalıştırmaya giren suç biçimleriyle emek sömürüsü amacıyla insan ticaretinin örtüşmesinden doğan belirsizliği aşmak için 2018 yılı Ekim ayında bir rehber hazırlamıştır (ILO, 2018). ILO'nun hali hazırda var olan ve 1998 yılında kabul ettiği 29 No'lu Sözleşmesindeki⁴ zorla çalıştırma (forced labour) kriteri kişinin irade dışı ya da ceza tehdidi ile çalıştırılmasını gerektirmektedir. Palermo da benzer şekilde emek sömürüsü amacıyla insan ticaretinde baskı ve zorlama gibi araçlarla, kazanç elde edilmesi amacıyla kişinin barındırılması ve nakledilmesi gibi eylemleri içermektedir. ILO rehberinin 5. Maddesinde "irade dışı zorla çalışma" tanımında kişinin özgür iradesi ve bilgilendirilmiş onayı ile yapılmayan her türlü iş kapsama alınmış ve çalışma belirli bir süre ile kısıtlanmamıştır (ILO, 2018: 2). Kapsamlı bir şekilde bu suçlara dair vakaların değerlendirme kriterlerinin de sunulduğu ILO rehberinde zorla çalıştırma sadece işçi-işveren ilişkisi ile sınırlandırılmazken çocukların dilencilik yaptırılması, her türlü free-lance iş, ev içi çalışma, aile yardımcılığı ve gönüllülük faaliyetleri de dahil edilmektedir (A.g.e.). Zorla çalıştırma biçimlerine örnek olarak borçlandırma gibi araçlarla bağlanan işgücü (bonded labour), bireylerin kandırılması, barındırma ve nakletme gibi araçlarla zorla çalıştırma da verilmektedir. Bu eylemler aynı zamanda Palermo Protokolü'nün emek sömürüsü amacıyla insan ticareti tanımında kullanılan araçlarla örtüşmektedir. UNODC de emek sömürüsü ve cinsel sömürü amacıyla farklı insan ticareti biçimlerinin tespitinde rehber olarak kullanılacak kriterler yayımlamıştır⁵. Aşağıda örnek olarak alıntılanan göstergelerin önemli bir kısmının Türkiye'de ev içinde çalışan kayıtlı/kayıtsız göçmen kadın işçiler için geçerli olabileceğini not düşmek gerekmektedir. Örneğin göçmenlerin ağırlıklı çalıştığı ev içi hizmet sektöründe insan ticaretine maruz kalanlar için belirlenen kriterlerden bazıları şöyledir:

⁴ https://www.ilo.org/ankara/conventions-ratified-by-turkey/WCMS_377244/lang--tr/index.htm (erişim tarihi: 11.07.2020)

⁵ Bkz. <http://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1160>

- Aile ile birlikte yaşamak
- Ailenin diğer üyeleriyle birlikte yemek yememek
- Özel alanın olmaması
- Paylaşımlı ya da uygun olmayan bir yerde uyumak
- Evde çalışmasına rağmen hakkında kayıp ilanı verilmiş olması
- Sosyal sebeplerle evden hiç ayrılmamak
- İşveren olmadan evden çıkmamak
- Sadece dünden kalanların yemek olarak verilmesi
- Aşağılanmaya, tacize, suistimale, tehdide ya da şiddete maruz kalmak.

Cinsel sömürü amacıyla kadın ticareti ve zorla çalıştırma da tanım ve tespitlerde en gri alanlardan birisi olarak bilinmektedir. ILO'nun zorla çalıştırma kapsamında tanımladığı ticari cinsel sömürü biçimleri Palermo'nun tanımı ile örtüşmektedir. ILO tarafından hazırlanan rehberde zorla çalışma biçimleri arasında gösterilen "zorla ticari cinsel sömürü" ise seks endüstrisinde zorla çalıştırılmaya veya bireyin ayrılmadığı durumlara referans vermektedir (ILO, 2018: 4). UNODC tarafından yayımlanan seks ticaretine dair kriterler ise; kadınların ya da kız çocuklarının bir yerden başka bir yere taşınması, yanlarında sürekli eşlik eden birinin olması, vücutlarında dövme ya da benzeri işaretler olması, çalıştırıldıkları yerde uyumaları, grup halinde seyahat etmek, çok az giysilerinin olması ve bu giysilerin yaptırıldıkları işe uygun seçimi, yerel dilde sadece sekle ilgili kelimeleri bilmeleri, üzerlerinde nakit para olmaması ve kimlik kartlarını göstermemeleri olarak ayrıntılandırılmaktadır. Bu belgeler insan ticareti kriterlerini ayrıntılandırmakla birlikte benzer suçların birbirinden ayırt edilebilmesi için devletlerin kendi tespitlerinden yola çıkarak mevcut koşulları iyi analiz etmeleri ve politika geliştirmeleri beklenmektedir. Örneğin ILO insan ticareti ile kesişen alanlarda tespit sorunlarını aşmak için sözleşmelere taraf olan devletlere, tespit edilen mağdurlara dair güçlü verilerin tutulmasını, verilerinden yola çıkılarak araştırma yapılmasını, sektörlerdeki çalışma koşullarının ve risk durumunun etraflı bir şekilde değerlendirilmesini tavsiye etmektedir (ILO, 2018: 2). EIGE de yayımladığı rehberde toplumsal cinsiyete dayalı insan ticareti biçimlerinin tespitinde benzer yöntemlere işaret etmekte, tespitlerin ise toplumsal cinsiyet eşitsizliği perspektifinden değerlendirilmesine vurgu yapmaktadır (2018).

BM, AB, ABD ve uluslararası sivil toplum kuruluşları tarafından yayımlanan rehberler, vakaların tespitine dair standartlaştırılmış kriterler, standart değerlendirme ve tahmin yöntemlerinin geliştirilmesi yönünde çabaların son dönemde yoğunlaştığını göstermektedir.

Ölçüm ve Tahmin Çalışmalarındaki Gelişmeler

Özellikle son yıllarda hızla çeşitlenen ve sayısı artan insan/kadın ticareti vakalarının tespitte dair standart bir ölçüm yönteminin ve sağlıklı veri tabanlarının olmaması bu sorunu daha da yakıcı hale getirmektedir. Bilindiği gibi ölçüm çalışmaları sadece insan ticareti ile mücadelede etkinlik açısından değil kaynak tahsisi, programların tasarımları ve sivil toplum ile hükümetler arasındaki iş birliğinin bilgilendirilmesi için de önemlidir. Nitekim insan ticareti ile mücadele sadece devletler ve devletlerarası kuruluşların değil kadın hakları savunucularından inanç temelli kuruluşlara, göçmen hakları hareketlerinden sendikalara kadar çeşitli ulusal ve uluslararası sivil toplum örgütlerinin, hatta özel şirketlerin de faaliyet gösterdiği alanlardan birisi haline gelmiştir. Özellikle sağlıklı nicel verinin olmadığı bu alanda araştırmacılar çoğunlukla kendi bağlamlarına özgü nitel yöntemsel araçları kullanmakta ve bu yöntemler genellenememektedir (Youle ve Long, 2020; Ravlik, 2020). İnsan ticareti suçunun diğer kesişim alanlarından ayrılabilmesi, daha etkili bir şekilde tespit ve mücadele mekanizmaları kurulması için devletler ve devletlerarası kuruluşlar son yıllarda rehberler yayımlamakta ve tahmin çalışmalarına ağırlık vermektedir. Bu yöntemler, tanım ve tespitten kaynaklanan zorlukları aşmak ve koruma mekanizmalarını geliştirmek için uluslararası sözleşmelere taraf devletlere önerilmektedir.

Ölçüm sorunlarını aşmak için Birleşmiş Milletler Çoklu Sistem Tahminleri (Multiple System Estimations-MSE) adı verilen ve devletlerin ulusal verilerinden yola çıkarak insan ticareti sorununun boyutlarını tahmin etmeyi hedefleyen bir sistem önermektedir (UNODC, 2018a). MSE sistemi, farklı kaynaklardan beslenerek tespit edilen en az 80 kişilik ve sıralı üç yıla ait detaylı bilgiler içeren insan ticareti mağduru bilgilerinden oluşan güçlü bir veri sistemini gerektirmektedir (Johansen, 2019). Mağdurlara ait detaylı bilgiler, cinsiyet, yaş, insan ticareti türü, vatandaşlık statüsü ve konum gibi bilgileri içermektedir (A.g.e.). Bu yöntemle yapılan ilk tahmin çalışmalarından birisi olarak Hollanda İnsan Ticareti Ulusal Raportörü ve UNODC 2017 yılında ortak bir araştırma özeti yayımlamıştır. Hollanda'da yapılan bu çalışma ile her yüz binlik nüfusta 37 kişinin mağdur olarak tanımlanabileceği ve 2015 yılında 6,250 - 6,500 mağdur olduğu tahmin edilmiştir (UNODC, 2018a: 34). Bu rakamlar gerçek mağdur sayısının mevcut tespit edilenlerden dört-beş katı daha fazla olduğunu tahmin etmektedir. Keza uluslararası bir vakıf tarafından (The Walk Free Foundation) yayımlanan Global Slavery Index (GSI) de benzer bir yöntemle uzun zamandır insan ticareti konusunda ulusal ve küresel tahminler ile izleme çalışması yapmaktadır. Endeksin hesaplanmasında, BM sözleşmelerine referansla yapılan "modern kölelik" tanımı çerçevesinde kölelik koşullarında yaşayan insanların küresel olarak yaygınlığının tahmin edilmektedir. Bu tahminlerde çocuk evliliklerinin sayısı ile devletlerin sınırlarından giren ve çıkan insan ticareti vaka sayısı olmak üzere üç faktörün hesaba katıldığı kaydedilmektedir (GSI, 2013: 1, 6). Endeksin 2013 yılında yayımlanan raporda küresel çapta 29,8 milyon kişinin modern kölelik koşullarında yaşadığı tahmin edilmektedir (GSI, 2013). Bu rakamlar mevcut tespitlerin çok üzerindedir.

Son dönemde önemle vurgulanan tahmin ve ölçüm çalışmaları insan/kadın ticareti sorununun boyutlarına dair önemli bilgiler vermekte, bu doğrultuda uluslararası ve ulusal örgütlenmeler ile sivil toplum kuruluşları strateji planlarını geliştirmektedir.

Koruma Önlemleri ve Adalete Erişim

İnsan ticareti mağdurların koruma ve adalete erişimi insan ticareti ile mücadelede son dönemde üzerinde durulan konulardan bir diğeridir. Nitekim insan ticareti mağdurlarına yeterli koruma sağlanamaması aynı zamanda insan ticareti vakalarının tespitini zorlaştırdığı bilinmektedir. Palermo ve Avrupa Konseyi sözleşmelerinde yer almasına rağmen mağdurların erişimde güçlük çektikleri konuların başında hukuki süreçlere ve tazminat hakkına erişim gelmektedir.

İnsan ticareti ile mücadelede uluslararası sözleşmelerin koruma hükümleri potansiyel mağdurların cezalandırılmamasını, acil sağlığa, psiko-sosyal destek hizmetlerine, adalete ve tazminat hakkına erişimini, göçmenler için ayrıca insani vize ve sığınma gibi önemli haklara erişimini içermektedir. Ancak son dönem raporlar bu alandaki sorunlara ve çözüm önerilerine odaklanmaktadır. Örneğin Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eylem Uzmanlar Grubu (GRETA) yayımladığı son raporda insan ticareti mağdurlarının bilgiye ve hukuki desteğe erişiminin önemine işaret etmektedir (GRETA, 2019: 7). AB İnsan Ticareti ile Mücadele⁶ ve Mağdurların Hakları⁷ direktifleri özellikle potansiyel mağdurların koruma ve destek mekanizmalarına erişimi konusunda üye devletlere çağrı yapmaktadır. Direktifler kadın ve erkeklerin maruz kaldıkları insan ticareti içimlerinin farklılığına dikkat çekerek toplumsal cinsiyete ve çocuklara hassas destek ve koruma mekanizmalarının kurulmasını önermektedir. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) ise 22 Temmuz 2020'de gerçekleştirdiği konferansta çok sayıda insan ticareti mağdurunun adalete erişemediğine vurgu yapmış ve üyelerin soruşturma sayısını önümüzdeki üç yılda üç katı artırmasını istemiştir⁸.

Toplumsal cinsiyeti analitik bir çerçeve olarak mevcut AB İnsan Ticareti ile Mücadele ve Mağdurların Hakları direktiflerine uygulayan EIGE ise Toplumsal Cinsiyete Özgü Önlemler Rehberi'nde mevcut yasal mevzuatın toplumsal cinsiyete hassas olup olmadığını ve cinsel sömürü amacıyla insan/kadın ticaretine maruz kalan kadınları tam olarak koruyup korumadığını incelemektedir (EIGE, 2018). Rehber, başta yaşadıkları travma, dil bilmeme, korku ve güçsüzlük hissi, finansal zorluklar olmak üzere potansiyel mağdurların yardım aramalarının önünde pek çok engel olduğuna dikkat çekilmektedir (EIGE, 2018: 14). Bu yüzden kadına yönelik şiddetin en ağır biçimlerinden birisi olan cinsel sömürü amacıyla kadın ticareti ile mücadelenin toplumsal cinsiyete özgü önlemler gerektirdiğine işaret edilmektedir (EIGE, 2018: 13).

⁶ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0036&from=EN> (erişim tarihi: 04.07.2020)

⁷ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012L0029&from=EN> (erişim tarihi: 04.07.2020)

⁸ <https://www.osce.org/cthb/457855> (erişim tarihi: 04.07.2020)

Toplumsal cinsiyete dayalı insan/kadın ticareti ile mücadelede İstanbul Sözleşmesi gibi KYŞ alanındaki sözleşmelerin koruma hükümleri önemli bir referans olarak işaret edilmektedir. Sözleşme, toplumsal cinsiyete dayalı şiddete uğrayan kadınlara devlet tarafından ücretsiz sağlık ve sosyal hizmet sağlanmasını öngörürken 29. ve 30. maddeleri ise adalete erişimin, doğan maddi/manevi zararın, saldırgan tarafından karşılanamaması halinde, devlet tarafından karşılanmasını gerektirmektedir (CoE, 2011).

Madde 29 - Hukuk davaları ve hukuk yolları

1 Taraflar mağdurun saldırgana karşı yeterli hukuki yollara başvurmasını sağlayacak yasal veya diğer tedbirleri alacaklardır.

2 Taraflar mağdurlara, uluslararası hukukun genel ilkelerine uygun olarak, güç ve yetkileri dahilinde gerekli önleyici veya koruyucu tedbirleri almayan devlet makamlarına karşı yeterli hukuki yolların sağlanması için gerekli yasal veya diğer önlemleri alacaklardır.

Madde 30 - Tazminat

1 Taraflar mağdurların bu Sözleşmede belirlenen herhangi bir suç nedeniyle faillerden tazminat talep etme hakkına sahip olmasını temin etmek üzere gerekli yasal veya diğer tedbirleri alacaklardır.

2 Hasarın fail, sigorta şirketi veya finansmanı devletçe sağlanan sağlık ve sosyal sigorta hükümlerince karşılanmaması halinde, ciddi bedensel yaralanma veya sağlık bozukluğuna uğrayanlara yeterli Devlet tazminatı sağlanacaktır. Bu durum, mağdurun emniyetine gereken dikkat sarf edilmesi koşuluyla, Tarafların, söz konusu tazminatın, fail tarafından verilen tazminat kadar azaltılması talep etmesini ihtimal dışı bırakmaz.

3 2. fıkra uyarınca alınacak tedbirler, tazminatın makul bir süre içinde verilmesini teminat altına alacaktır.

ABD TIP raporunda da mağdurları korumaya yönelik çabaları, adalete erişim, sınırdışı etmeme, sosyal destek ve yasal alternatiflerin sunulmasını ülke değerlendirmelerinde bir kriter olarak kullanmaktadır (TIP, 2020: 39).

Bu başlıklar insan/kadın ticareti ile mücadelede mağdurların adalete erişim ve insan onuruna yakışır bir muamele ve koruma mekanizmaları ile suçluların cezalandırılması konusunda devletlerin kararlılığını artırmaya yönelik çabalara vurgu yapmaktadır. Palermo Protokolü ve AB İnsan Ticareti Karşıtı Sözleşmesi, başından itibaren 3P olarak bilinen önleme (prevention), koruma (protection) ve kovuşturma (prosecution) süreçlerinin insan ticareti ile mücadelede önemine dikkat çekmekle birlikte, son yıllardaki çalışmalar bu çabaların devletlerin kendi

koşullarına uyarlanması ve detaylandırılması konusunda tavsiyeler içermektedir. Özellikle toplumsal cinsiyete dayalı insan ticareti biçimlerinde bu koruma mekanizmalarının toplumsal cinsiyete hassas olmasının önemine dikkat çekilmektedir.

Türkiye’nin İnsan/Kadın Ticareti ile Mücadelesindeki Gelişmeler

Türkiye, Doğu ile Batı arasındaki coğrafi konumundan, AB’ye göre nispeten rahat vize rejiminden, çevre ülkelerdeki istikrarsızlık ve çatışmalardan, Batı Avrupa ülkelerinin kısıtlayıcı göç politikalarından dolayı özellikle 90’lardan itibaren hem kağıtsız göçmenlerin hem de insan/kadın ticaretinin hedef ve transit ülkelerinden birisi olarak bilinmektedir (Erder ve Kaşka, 2003). 2004 yılından itibaren düzenli olarak insan ticareti tespit sayılarının yayımlandığı Türkiye’ye ait veriler cinsel sömürü amacıyla kadın ticareti vakalarının uzun yıllar neredeyse tek insan/kadın ticareti biçimi olduğunu göstermektedir (GİGM, 2016). Ancak küresel eğilimlere paralel olarak son yıllarda mültecileri de kapsayan şekilde farklı vakalar tespit edilmektedir. Örneğin 2014-2018 yılları arasında tespit edilen 776 kişinin yüzde 80’inin kadın ve kız çocuklarından oluştuğu, yüzde 20’sinin emek sömürsü amacıyla insan ticaretine maruz kaldığı, toplamda yüzde 22’sinin ise 18 yaşından küçük olduğu ve yüzde 19’unun zorla dilendirme amacıyla Suriyeli mülteci çocuklardan oluştuğu görülmektedir (GRETA, 2019: 11). 2015-2017 yılları arasında ise on üç Türkiye vatandaşı kadın, insan ticareti mağduru olarak tespit edilmiştir (A.g.e.).

İnsan ticareti vakalarının tespitine dair son yıllara ait rakamlar istikrarlı bir seyir göstermemektedir. Nitekim 2016-2019 yılları arasında sırasıyla 181, 300, 134 ve 215 mağdur tespit edilmiştir (Tablo 1). En son 2016 yılında yayımlanan Türkiye Göç Raporu’nda insan ticareti ile ilgili il bazında tespit sayıları, toplam mülakat sayıları insan ticareti biçimleri, mağdurların vatandaşı olduğu ülkeler ve dava sayıları gibi veriler paylaşılmıştır (GİGM, 2016). Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM), ABD 2020 TIP Raporu ve GRETA raporundan derlenen aşağıdaki veriler sadece Türkiye’de tespit sayısındaki istikrarsızlığına değil, detaylı ve toplumsal cinsiyete göre ayrıştırılmış verinin olmadığına da işaret etmektedir.

Tablo 1. Türkiye’de İnsan Ticareti Verileri (2016-2020)

Yıl	Tespit edilen kişi sayısı	Barınma evinde kalan kişi sayısı / Sığınak sayısı	Tanımlanan mağdurların menşe ülkeleri	İnsan ticareti tipi
2020	64**	N/A / 3	N/A	N/A
2019	215	20 / 2	Özbekistan (44), Suriye (31), Fas (28), Kırgızistan (26) ve Endonezya (11)***	N/A
2018	134	67 / 2	Suriye, Kırgızistan, Özbekistan, Fas, Gürcistan, Moldova, Ukrayna, Rusya Federasyonu, Azerbaycan ve Türkmenistan****	Cinsel sömürü (%70), Emek sömürüsü (%30)
2017	303	131 / 2		Cinsel sömürü (%61), Emek sömürüsü (%17), Zorla dilendirme (%22)
2016	181	138 / 3		Cinsel sömürü (%79), Emek sömürüsü (30), Zorla dilendirme (16)

Kaynak: (GİGM, 2020), (GRETA, 2019:11), (TIP, 2020)

*(GİGM, 2017:84), **ilk 6 ay, ***(TIP, 2020: 499), ****2014-2018 yılları için (GRETA, 2019:11)

Türkiye’deki son yıllardaki gelişmeler, yasal çerçeve, politika belgeleri, koruma ve adalet erişim ile uluslararası raporlarda Türkiye’nin konumu olmak üzere üç alt başlıkta incelenmektedir.

Yasal Tanım ve Tespite dair Değerlendirmeler

Türkiye 2000 yılında Birleşmiş Milletlerin insan ticaretine karşı sözleşmesini imzalamış ve ilk defa 2002 yılında Türk Ceza Kanunu’nda (TCK) insan ticareti suçu tanımlanmıştır. 2005 yılında insan ticareti tanımı yeniden düzenlenerek cezalar artırılmış, 2006’da ise cinsel sömürü amaçlı kadın ticaretine doğrudan referans verilmek üzere 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun 80. Maddesinde tanım yeniden düzenlenmiştir (GİGM, 2020b). TCK Mad. 80 ile tanımlanan insan ticareti tanımı halen geçerlidir ve Türkiye’nin insan ticaretine karşı politika ve uygulamalarının merkezinde yer almaktadır.

Madde 80 - (1) (Değişik fıkra: 06/12/2006 - 5560 S.K. 3.md) Zorla çalıştırmak, hizmet ettirmek, fuhuş yaptırmak veya esarete tâbi kılmak ya da vücut organlarının verilmesini sağlamak maksadıyla tehdit, baskı, cebir veya şiddet uygulamak, nüfuzu kötüye kullanmak, kandırmak veya kişiler üzerindeki denetim olanaklarından veya çaresizliklerinden yararlanarak rızalarını elde etmek suretiyle kişileri ülkeye sokan, ülke dışına çıkararak, tedarik eden, kaçırarak, bir yerden başka bir yere götüren veya sevk eden ya da barındıran kimseye sekiz yıldan on iki yıla kadar hapis ve on bin güne kadar adli para cezası verilir. (TCK 2004, Md. 80)⁹

Palermo Protokolü'nün insan ticareti tanımı ise şöyledir:

"İnsan ticareti", kuvvet kullanarak veya kuvvet kullanma tehdidi ile veya diğer bir biçimde zorlama, kaçırma, hile, aldatma, nüfuzu kötüye kullanma kişinin çaresizliğinden yararlanma veya başkası üzerinde denetim yetkisi olan kişilerin rızasını kazanmak için o kişiye veya başkalarına kazanç veya çıkar sağlama yoluyla (vurgu yazara aittir) kişilerin istismar amaçlı temini, bir yerden bir yere taşınması, devredilmesi, barındırılması veya teslim alınması anlamına gelir. İstismar terimi, asgari olarak, başkalarının fuhşunun istismar edilmesini veya cinsel istismarın başka biçimlerini, zorla çalıştırmayı veya hizmet ettirmeyi, esareti veya esaret benzeri uygulamaları, kulluğu veya organların alınmasını içerecektir (TBMM, 2003).

Uluslararası tartışmaların işaret ettiği gibi insan ticaretinin tanımının benzer suçlarla örtüşmesi, devletlerin fuhuş ve toplumsal cinsiyet rejimlerinden etkilenmesi ve tespitteki zorluklar Türkiye'deki yasal çerçeve ve uygulamalardan da izlenebilir. Türkiye'ye yönelik eleştiriler doğrultusunda fuhşa zorlama (TCK Mad. 227) ve insan ticareti suçunun (TCK Mad. 80) tanımı 2006'daki düzenleme ile ayrıştırılmaya çalışılmıştır. Yapılan düzenleme ile "fuhuş yaptırmak" ve "ülkeye sokan" ve "ülke dışına çıkarılan" ibareleri insan ticareti tanımına eklenirken fuhşa zorlama suçunun tanımından ise "sınır aşımı" çıkarılmıştır. Bu değişiklik insan ticaretinin sınır aşımını gerektiren bir suç olarak yorumlanmasına ve göçmen kadınların cinsel sömürü amacıyla ticaretinin temel insan ticareti biçimi olarak yorumlanmasına yol açmıştır.

Örtüşme alanlarından bir diğeri ise se cinsel sömürü amacıyla insan ticareti suçunun "gönüllü" fuhuştan ayrıştırılmasıdır. Türkiye'de fuhşa dair yasal düzenleme "Başkalarının cinsi zevkini menfaat karşılığı tatmin etmeyi sanat edinen ve bunun için değişik erkeklerle münasebette bulunan kadınlar"¹⁰ "genel kadın" olarak tanımlamaktadır. Türkiye'de bir kadının ya da trans kadının meslek olarak fuhuş yaptığına göstergesi "menfaat" elde etmesi ya da basitçe para almasıdır. Palermo Protokolü'nün insan ticareti tanımında rızanın elde edilmesi için kandırma,

⁹ <http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/mevzuat/5237.htm> (erişim tarihi: 18.07.2020)

¹⁰ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/2.4.5984.pdf> (erişim tarihi: 18.07.2020)

şiddet ya da çaresizlikten yararlanma gibi araç eylemler kullanılırsa, para verilmesi ya da alınması ("giving or receiving money") durumlarında dahi rızanın geçersiz olduğu vurgulanmaktadır (United Nations, 2000, Md. 3). Ancak ne Türkiye'nin kendi tanımında (Mad. 80) ne de Palermo'daki tanımın resmi Türkçe çevirisinde ("kazanç veya çıkar sağlama yoluyla") rızanın alınması için para verilmesi durumuna açıkça referans verilmemektedir (TBMM, 2003). Bu durum para alışverişinin bir rıza belirtisi olarak yorumlanmasına yol açmakta ve insan ticareti mağduru olarak tanımlama kriterine uymamaktadır¹¹. Başka bir deyişle, seks satan ve karşılığında az da olsa para alan kadınlar rızaları olduğu gerekçesi ile insan ticareti tanımına girmemektedir (Coşkun, 2016). Bu kabul şüphesiz rızanın para alışverişine indirgendiği ve toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin dikkate alınmadığını bir yorumlamayı göstermektedir. Türkiye'nin toplumsal cinsiyet rejiminden etkilenen bu yorum cinsel sömürü amacıyla kadın ticaretinin tespitini olumsuz etkilemektedir. Bu olumsuzlukları aşmak için 2016 yılında çıkarılan İnsan Ticaretiyle Mücadele ve Mağdurların Korunması Hakkındaki Yönetmelik'in¹² (İTMMKHY) mağdur tanımlanmasını kapsayan 17'nci ve 18'inci maddelerinde şikayete bakılmaksızın fuhuş ile cinsel sömürü amacıyla insan ticareti arasında ilişki kurulmaya çalışılmış ancak potansiyel mağdurların para almasına yine referans verilmemiştir.

MADDE 17 - (1) Kolluk, yapılan operasyonlarda kişilerin zorla çalıştırılması, fuhşa konu olmaları, zorla hizmet ettirme, zorla evlendirme, organ ve dokularından yararlanma, çocuk işçiliği, çocukların suçta kullanılmaları ve çocukların dilendirilmesi, evlatlık verilmesi gibi insan ticareti suçu kapsamında değerlendirilebilecek vakalarda Müdürlükle irtibata geçer.

(2) Fuhuşla mücadele kapsamında yapılan operasyonlar sırasında tespit edilen veya fuhşa sürüklenen kişilerin insan ticareti mağduru olabileceği değerlendirilerek, ön tespitin titizlikle yapılması sağlanır ve kamu sağlığı açısından tehdit oluşturabilecek hastalık taşıma riski olduğundan, öncelikle işlemleri tamamlanır.

Yönetmelikte de yer alan ve potansiyel insan/kadın ticareti mağdurlarının tespit sürecinde sağlık kontrolüne öncelik verilmesi eleştirilen uygulamalardan bir diğeridir (Coşkun, 2016: 446).

Türkiye'deki insan ticareti tanımının diğer suç tanımları ile kesişmesi son yıllardaki uluslararası raporlarda da bir sorun olarak işaret edilmektedir. Örneğin ABD tarafından her yıl düzenli yayımlanan İnsan Ticareti Raporu (TIP) cinsel sömürü ve emek sömürsü amacıyla insan ticareti konusunda polis ve jandarmanın yanlış algılamasına işaret etmektedir (TIP, 2020: 498). GRETA raporuna da referans verilen TIP raporunda özellikle cinsel sömürü amacıyla kadın ticareti ile fuhuş zorlama (TCK. 227. Mad.) ve emek sömürsü amacıyla insan ticareti ile zorla çalıştırma (TCK 117. Mad.) suçları arasındaki benzerliğe dikkat çekilmektedir (A.g.e.). GRETA'nın 2019 yılında yayımladığı Türkiye'ye tavsiye raporu ise daha somut olarak yasal insan ticareti

¹¹ Ayrıntılı tartışma için bkz. (Coşkun, 2016)

¹² <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/03/20160317-9.htm> (erişim tarihi: 18.07.2020)

tanımında ve tespitte “savunmasız konumun suistimali”ne ve rıza elde etmek için “para verme, ödeme ya da kazanç sağlama”ya referans verilmesini tavsiye etmektedir (2019b: 3). GRETA ayrıca Türkiye’nin tanımının AB İnsan Ticaretine Karşı Eylem Sözleşmesi ile uyumunu sağlamak için insan ticaretinden kaynaklı olarak sömürü biçimleri listesine “bağımlılık” ve “diğer sömürü biçimleri”nin eklenmesini tavsiye etmektedir (GRETA, 2019: 7).

Tanım ve yorumdaki eksiklikler Türkiye’deki tespitlere de yansımaktadır. Türkiye’de insan ticareti tespitlerinde kullanılmak üzere 2006 yılında İçişleri Bakanlığı tarafından İnsan Ticareti ile Mücadele Rehberi çıkarılmıştır. Sever ve arkadaşlarının yaptığı çalışma bu rehberdeki soruların potansiyel olarak insan ticaretine maruz kalan kişilerden karşılaması beklenen kriterleri göstermektedir (2012: 45). Rehberin 8. Maddesi’nde tespite yönelik sorulardan bazıları; insan ticaretine maruz kalan kişi ile ilk kontak nasıl kurulduğu, Türkiye’ye nasıl geldiği, pasaportunun nerede olduğu, mağdura ödeme yapılıp yapılmadığıdır (İTMR, 2006: 17-19 akt. Sever vd. 2012: 45). Bu sorular aynı zamanda potansiyel mağdurun da profilini çizmekte ve sınır aşımı ile göçmen kadınların cinsel sömürüsü amacıyla ticaretine odaklanmaktadır. Bu durum Türkiye’nin insan ticaretini dar bir çerçevede yorumlanmasına vatandaşlar, çocuklar ya da diğer göçmen ve mülteciler gibi grupların ihmal edilmesine yol açabilmektedir. Bu zorluğun üstesinden gelmek için 2016 yılında kabul edilen yönetmeliğe (İTMMKHY) “Türk vatandaşı-yabancı ayrımı gözetilmeksizin” ibaresi eklenmiştir (GİGM, 2018:73). 2016 yılında çıkarılan yönetmeliğin getirdiği önemli değişikliklerden birisi de zorla evliliklere ve çocuklara referans vermesidir. Son yıllara dair verilerde Suriyeli mülteci çocukların dilendirme ya da emek sömürüsü amacıyla insan ticaretine dair tespitler yer almaktadır. Ancak toplumsal cinsiyete dayalı diğer insan ticareti biçimleri örneğin kız çocuklarının evlendirilmesi, sahte evlilikler veya ev içi emek sömürüsü amacıyla kadın ticaretine dair tespitler henüz Türkiye’deki tespitlere yansımamaktadır. Vatandaşlar ise nadiren tespitlere konu olmaktadır. Mevcut çalışmalar ve medya özellikle Suriyeli mülteci aileler arasında kız çocuklarını küçük yaşta evlendirildiğine işaret etmekte ve bu durumun aileler için bir hayatta kalma stratejisi olarak benimsediğini göstermektedir (bkz, Yaman, 2020; UNFPA, 2018). Türkiye’de mültecilerle çalışan STK’ların raporlarına referans verilen TIP raporunda da Suriyeli ve diğer milletlerden kız çocuklarının ev içi hizmetli ve cinsel sömürü amacıyla evlilik yapmak üzere satıldığı ve bunun seks ticareti riskini artırdığı vurgulanmaktadır (TIP 2020: 499). Türkiye’deki tespit çalışmaları mülteci çocukları da kapsayacak şekilde çeşitlenmekle birlikte henüz çocukların evlendirmelere dair tespitlerin yapılmaması Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile insan ticaretinin yeterince ilişkilendirilmediğine işaret etmektedir. Bu durum mevcut kurumsal yapılanma ve politika belgelerinden de izlenebilmektedir.

Kurumsal Yapılanma ve Politika Belgeleri

Türkiye, insan ticareti suçunu yasal olarak tanımlamasına ve uluslararası gündeme paralel olarak 2003 ve 2009 yıllarında iki ulusal eylem planı hazırlamış ve insan ticareti suçunun tespiti, koruma ve soruşturma alanında bir dizi önlemler alınmıştır. 2013 yılında kabul edilen 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu¹³ (YUKK) ile insan ticareti mağdurlarının hakları tanımlanmış ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) ve altında İnsan Ticareti ile Mücadele Birimi kurulmuştur. 2009 yılında Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eylem Sözleşmesi'ni (the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings) imzalayan Türkiye 2016 yılında bu sözleşmeyi yürürlüğe koymuştur. Akabinde yine 2016 yılında İnsan Ticareti ile Mücadele ve Mağdurların Korunması Hakkında Yönetmelik (İTMMKHY) çıkarılmıştır. Bu yönetmelik ile sorumlu devlet kurumlarını tanımlamış, önleme, farkındalık eğitimleri, veri tabanı oluşturulması, diğer kurumlarla iş birliği yapılması, tanım, tespit ve kovuşturma konularındaki eksiklikler giderilmeye çalışılmıştır. Aynı yıl kapsamlı bir göç raporu yayımlanmıştır (GİGM, 2016).

GİGM, kurulduğu tarihten itibaren iki stratejik plan açıklamıştır¹⁴. 2017-2021 yıllarını kapsayan ilk planda stratejik amaçlardan birisi insan ticareti ile mücadele ve mağdurların korunmasıdır. Bu kapsamda mağdur tespit sürecinin iyileştirilmesi, yasal ve idari kapasitenin güçlendirilmesi ile destek hizmetlerinin artırılması stratejik hedef olarak belirlenmiştir (GİGM, 2017: 82). Örneğin çalışan personelin mağdur odaklı eğitilmesi (500-700 kişi), mülakat sayısının artırılması (yıllık ortalama 2000-3500 kişi), mağdurlara sunulan hizmetlerin geliştirilmesi (2020'de en az altı sığınma evi), uluslararası iş birliği, paydaşlarla işbirliği, Gönüllü ve Güvenli Geri Dönüş Programı'ndan yararlanmak isteyen mağdurlara olan desteğin artırılması ve çocuklara yönelik hizmetlerin artırılması tanımlanan somut hedeflerden bazılarıdır (GİGM, 2017: 83-84).

GİGM tarafından 2018 yılı Aralık ayından açıklanan ve 2017-2021 yıllarını kapsayan ikinci planın başlıkları ise "Düzenli Göç, Düzensiz Göç, Uluslararası Koruma, İnsan Ticaretiyle Mücadele ve Mağdurların Korunması, Uyum ve İletişim, Kurumsal Kapasite" olarak altı tema etrafında belirlenmiştir (GİGM, 2018). İnsan ticareti ile ilgili olarak bu planda sadece tespit odaklı değil, insan ticareti ile mücadelede mağdur odaklı koruma ve destek hizmetlerinin artırılması hedefleri benimsenmiştir (GİGM, 2018: 57). Bu hedefler için belirlenen performans göstergelerinden bazıları ise şunlardır: Mülakat yapılan kişi sayısı, tanımlanan kişi sayısı, eğitim verilen personel sayısı, yasal düzenlemeler ve değişiklikler, yeterli uzman sayısı, iş birliği sayısı, sığınak sayısı, gönüllü geri dönüş programından yararlananların sayısı (GİGM, 2018: 75-76). Ancak GİGM strateji belgelerinde belirlenen bu hedefleri ölçmede düzenli ve kapsamlı veri yayımlanmamaktadır. Örneğin kaç kişi ile mülakat yapıldığı, tespit edilen mağdurların hangi hizmetlerden yararlandıkları, adalete erişen mağdur sayısı ya da cezalandırılan insan taciri sayısı gibi temel göstergelere dair yeterli açıklama bulunmamakta yahut bilgiler dağınık kaynaklardan elde edilebilmektedir. Bu eksikliklere uluslararası raporlardaki Türkiye

¹³ <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf> (erişim tarihi: 25.07.2020)

¹⁴ Bkz. <http://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1163>

değerlendirmelerinde de işaret edilmektedir (TIP, 2020; GRETA, 2019). Nitekim eksik veriler stratejik hedeflerin gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğini izlenmesini ve değerlendirilmesini zorlaştırmaktadır. Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği'nin (CEİD) ilk "İnsan/Kadın Ticareti ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması"nda bu göstergeler ayrıntılı olarak belgelenmiştir¹⁵.

GİGM tarafından yayımlanan strateji belgelerinde insan/kadın ticareti ile mücadelede toplumsal cinsiyet eşitliği/eşitsizliğine yönelik referanslar da oldukça azdır. Bu çerçevede Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmet Bakanlığı (AÇSHB) bünyesindeki Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü'nün (KSGM) yayımladığı strateji belgeleri ve eylem planları toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya ve kadına yönelik şiddeti önlemeye yönelik politika araçları olarak gösterilebilir. Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele 3. Ulusal Eylem Planı (2016-2020), Kadının Güçlendirilmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2018-2023) ve Erken Yaşta ve Zorla Evliliklerin Önlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2018-2023) insan/kadın ticareti ile mücadelede önemli strateji belgeleri olarak değerlendirilebilir. 2018-2023 dönemini kapsayacak "Erken Yaşta ve Zorla Evliliklerle Mücadele Strateji Belgesi ve Eylem Planı" hazırlanmış ancak bugüne kadar henüz yürürlüğe girmemiştir. Kadının Güçlendirilmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı'nda (2018-2023) kadınlara yönelik cinsel sömürü ve çocukların cinsel istismarının ve kız çocukların evlendirilmesi gibi zararlı uygulamaların engellenmesi ve sağlığa erişimin sağlanması hedeflenmektedir (KSGM, 2018b: 29). KYŞ ile Mücadele 3. Ulusal Eylem Planı'nın (2016-2020) stratejik hedeflerinden ilki "toplumsal cinsiyet eşitliği, kadına yönelik şiddet ve ev içi şiddetle mücadele konularında mevzuatta düzenlemeler yapmak ve uygulamadaki aksaklıkları ortadan kaldırmak" ve bu hedef çerçevesinde İstanbul Sözleşmesi'nin ulusal mevzuatla uyumunun sağlanması olarak belirlenmiştir (KSGM, 2018a: 47). Eylem planının kamu kurumu personeline yönelik farkındalık yaratma hedefi ve bu hedefe yönelik eğitici eğitimleri kapsamında insan/kadın ticareti ile mücadele ve erken evliliklerin zararları da yer almaktadır (KSGM, 2018a: 50-51). Öte yandan 2019 yılında açıklanan On Birinci Kalkınma Planı'nda (2019-2023) ise toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin önemli bir göstergesi olan kadın yoksulluğunu azaltmak amacıyla kadınların istihdamının artırılması hedeflenmektedir (TCCSBB, 2019: 181). Plan ayrıca insan ticaretinin hedef gruplarından olan koruma altındaki sığınmacıların uyumunu artırmaya yönelik projelerin hayata geçirilmesini öngörülmektedir (TCCSBB, 2019: 168-9). Bu belgeler zayıf da olsa insan/kadın ticareti ile toplumsal cinsiyet eşitliği ve göç politikaları arasında bir bağ kurmaktadır.

¹⁵ Coşkun, E. (2018). İnsan/Kadın Ticareti ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması. CEİD Yayınları: 4. (<http://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/181>)

Koruma, Önleme ve Adalete Erişim

Türkiye insan ticareti mağduru olarak tespit edilen kişilerin haklarını 2013 yılında kabul edilen Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 48, 49, 55, 108 ve 123'üncü maddelerinde tanımlamaktadır. Palermo Protokolü'ne uygun olarak YUKK insan ticareti mağdurları için 30 gün düşünme ve iyileşme süresi (Mad. 48) tanımakta, ikamet izni öngörmekte (Mad. 49) ve mağdurların cezalandırılmaması ve sınırdışı edilmemesi hükümlerini içermektedir (YUKK, 2013; GİGM, 2020b). İTMMKHY'nin 25. Maddesi ise potansiyel mağdurların sığınaklara yerleştirilmesi, barınma ve psiko-sosyal destek hizmetleri ile adalete erişim hakları düzenlenmiştir. Yine yönetmelik kapsamında ilgili kamu personeline ve kamuya eğitim ve farkındalık çalışmalarına referans vermektedir.

İnsan ticareti ile mücadelede tespit ve koruma alanında ise son yıllarda önemli bir gelişme görülmemektedir. İnsan ticareti mağdurlarına destek için Uluslararası Göç Örgütü ile birlikte 2005 yılında açılan ALO157 destek hattını GİGM sonraki yıllarda tüm göçmenlere destek vermek üzere YİMER 157 (Yabancılar İletişim Merkezi) olarak genişletmiştir. Bu acil yardım hattından Türkçe, İngilizce, Rusça, Almanca, Arapça ve Farsça bilgi alınabilmektedir. Türkiye'de insan ticareti mağdurlarının acil ihtiyaçları karşılamaya yönelik olarak tasarlanan ve GİGM bünyesinde bulunan üç sığınak bulunmaktadır. Ankara, Kırıkkale ve Aydın'da yeni açılan bir sığınak olmak üzere üç sığınak 82 kişi kapasitesi ile hizmet vermektedir¹⁶. Bu sığınaklarda kalan mağdurlar güvenlik endişesi ile yanlarında görevli personel olmadan dışarı çıkamamaktadır dolayısıyla acil sağlık ve barınma ihtiyacı dışında insan ticareti mağdurları için hareket alanı bulunmamaktadır. Bu durum ABD'nin 2020 TIP raporunda da işaret edilmektedir (TIP, 2020: 498). Tablo 1'den de izlenebileceği üzere 2019'da mağdurların sadece yüzde 10'u sığınaklarda kalmıştır. Tespit edilen insan ticareti mağduru göçmen kadınların hemen ülkeyi terk etmesinin ciddi bir endişe yarattığı vurgulanan GRETA raporunda çocuk ve erkek mağdurlar için yeterli barınma olanağının olmaması da eleştirilmektedir (GRETA, 2019:7-8). İnsani vize ya da sığınma hakkına erişen mağdurlara dair düzenli verilerin olmaması ve Türkiye'de kalmaya yönelik fazla seçeneğin sunulmaması tespit edilen mağdurların büyük kısmının Gönüllü Geri Dönüş programı ile geri dönmeyi tercih ettiğini göstermektedir.

Hem insan ticareti karşıtı uluslararası sözleşmeler hem de İstanbul Sözleşmesi şiddete uğrayan kişilerin adalete erişimini ve yaşadıkları zararın tazmin edilmesini öngörmektedir. Bu alanda son yıllarda önemli bir gelişme olarak Türkiye 15 Ağustos 2017 tarihli 694 sayılı Kanun Hükmünde Kararname gösterilebilir. GİGM'in gerekli görmesi halinde insan ticareti mağduru hakkında açılacak her türlü davaya müdahil olabileceği YUKK'a eklenmiştir (KSGM, 2018c). Ancak bu değişikliğin uygulamada etkisini ölçmek henüz mümkün değildir. Nitekim 2018 ve 2019 yıllarında mağdurların davalara katıldığına dair herhangi bir veri bulunmamaktadır. ABD 2020 TIP raporu Türkiye'de mağdurların tespitinde ve adalete erişiminde ciddi yetersizlikler olduğunu bazı mağdurların cezalandırıldığı ya da sınır dışı edildiğine dair gözlemler olduğunu kaydetmektedir (TIP, 2020: 498). Türkiye'deki hukuk sisteminin açılacak dava öncesinde

¹⁶ <https://www.goc.gov.tr/insan-ticareti-ile-mucadele-istatistik> (erişim tarihi: 04.07.2020)

mağdurların ifadesinin alınmasına izin vermediği ve ülkelerine döndüklerinde soruşturmaya katılmadıklarını vurgulamaktadır (A.g.e.). Yine GRETA raporu Türkiye’de mağdurların yasal olarak tazminat talep etme hakkı olmasına rağmen bu konuda bir bilgi verilmediğine işaret etmektedir (GRETA, 2019:7-8). Mağdurların hemen ülkeyi terk ettiği, açılan davalara katılmadıkları ve bu davaların büyük oranda beraatla sonuçlandığına dikkat çekilmektedir (A.g.e.). ABD’nin TIP raporu da Türkiye’de 2019 yılında mahkemeler tarafından 258 (177’si 2018 yılının ilk üç çeyreğinden) şüphelinin beraat ettiğini, tutuklanan 42 insan tacirine hem hapis hem de para cezası verildiğini ancak hapis cezalarının ne kadar olduğunun bilinmediğini kaydetmektedir (2020: 498). TIP raporunda ayrıca karmaşık vakalarda hukuk sistemindeki yetersizliğe dikkat çekilmekte, davaların çoğunun takipsizlikle bittiği ve devletin mağdurlara iş birliği yapmaları konusunda yetersiz destek sağladığı vurgulanmaktadır (TIP 2020: 499).

Mağdurların adalete erişimi ve suçluların cezalandırılması konusunda Türkiye’de son dönemde girişimler bulunmaktadır. GİGM bünyesinde kurulan İnsan Ticaretiyle Mücadele Koordinasyon Komisyonu’nun 2020 yılı başında aldığı kararları arasında tespit edilen mağdurları temsil edecek avukatlara eğitim verilmesi için Türkiye Barolar Birliği (TBB) ile iş birliği yapılması yer almaktadır¹⁷.

Uluslararası Raporlarda Türkiye’ye Dair Değerlendirmeler

Türkiye’nin insan ticareti ile mücadelesine yönelik faaliyetleri Avrupa Konseyi, BM ve ABD tarafından yayımlanan insan ticareti raporlarında değerlendirilmektedir. Uluslararası raporların değerlendirmelerinde tanım, tespit, koruma ve önleme konularında Türkiye’deki mevcut durum analiz edilmekte ve bazı eleştiriler yer almaktadır. Bir kısmı yukarıdaki bölümlerde aktarılan bu değerlendirmeler arasında en kapsamlısı Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eylem Uzmanlar Grubu’nun (GRETA) 2019 yılında açıkladığı ülke değerlendirme ve tavsiye raporlarıdır. GRETA 2018 yılı Eylül ayında Türkiye’yi ziyaret ederek Sözleşme çerçevesinde önlemlerin uygulanıp uygulanmadığını incelemiştir. GRETA’nın ülke değerlendirme raporunda yasal ve kurumsal çerçeve, suç tanımının uygulanması, önlemler, koruma önlemleri ve kapasitesi, ceza davaları değerlendirilmiştir (2019a) ikinci raporda ise Türkiye’ye tavsiyelere yer verilmiştir (2019b). GRETA’nın değerlendirme raporunda öncelikle son yıllarda tespit edilen insan ticareti vaka sayısının artışına rağmen sorunun gerçek boyutlarını göstermediğine işaret edilmektedir (GRETA, 2019: 11). Global Slavery Index de Türkiye’yi Avrupa içerisinde modern kölelik riski yüksek ülkelerden birisi olarak tanımlanmakla birlikte yaygınlık açısından rakamların düşük olduğuna dikkat çekmektedir. 162 ülkeyi kapsayan “modern kölelik” sıralamasında Türkiye 90’ıncı sırada yer almaktadır ve 2013 yılı verileriyle 73 milyonluk nüfus içerisinde 100-130 bin kişinin kölelik koşullarında yaşamını sürdürdüğü tahmin edilmiştir (GSI, 2013: 120).

Tespitlerin yetersizliği özellikle yeterli eğitilmiş personelin olmaması, cinsel sömürü dışında diğer insan ticareti biçimlerine yeterince önem verilmemesi ve sivil toplum kuruluşları ile tespit

¹⁷ https://d.barobirlik.org.tr/2020/tbb_20200302111622.pdf (erişim tarihi: 11.07.2020)

ve koruma alanında yeterince iş birliği yapılmaması ile ilişkilendirilmektedir (GRETA, 2019: 11). Raporda tespit çalışmalarında sivil toplum kuruluşlarından uzmanların, sosyal hizmet uzmanlarının, iş müfettişleri, çocuk uzmanları ve sağlık personelinin bulunması gereğine işaret edilmektedir. Türkiye’nin yeni bir Ulusal Eylem Planı’na ve bir izleme mekanizmasına olan ihtiyacını vurgulayan GRETA raporunda, yeni hazırlanacak bir eylem planının insan ticaretinin tüm biçimlerini kapsayıcı olmasına, vatandaşları, göçmenleri, sığınmacıları ve mültecileri de dahil etmesine özen göstermesi tavsiye edilmektedir (GRETA, 2019: 7).

Uluslararası raporlarda Türkiye’deki insan ticareti tanımdaki eksiklikler ve insan ticareti riskine maruz kalan gruplar geniş kapsamda tanımlanmaktadır. Ticari seks endüstrisindeki vatandaş ve göçmen kadınlar, zorla ve sahte evlendirmelere konu olan kız çocukları ve kadınlar, mülteciler, sığınmacılar, geri gönderme merkezlerinde sınırdışı edilmeyi bekleyen kağıtsız göçmenler, LGBTİ topluluk üyeleri, sokakta dilendirilen çocuklar ve tarımsal alanda çalıştırılan gençler risk altındaki gruplar arasında gösterilmektedir. Örneğin BM Küresel İnsan Ticareti raporu Türkiye’nin de içinde bulunduğu Batı ve Güney Avrupa bölgesinde seks ticaretinin yanı sıra zorla dilendirme, zorla suça teşvik ve sahte evliliklere dikkat çekmektedir (UNODC, 2018a: 51). Evlilik yoluyla insan ticareti riskine vurgu GRETA Türkiye raporunda (2019) da işaret edilmektedir (2020: 28).

ABD TIP Raporunda ise geçici ve uluslararası koruma altındaki sığınmacı ve mülteciler önemli risk grubu olarak gösterilmektedir. Bu grubun güvenli istihdama erişememesi, sömürüye ve insan ticareti riskine karşı savunmasızlığı artıran bir faktör olarak yorumlanmakta ve Türkiye’nin göçmenlere yönelik istihdam politikaları ile insan ticareti suçu ilişkilendirilmektedir (TIP 2020: 499). Özellikle Suriyeli çocukların zorla dilendirilmesi ve düşük ücretlerle kötü koşullarda çalıştırılması farklı raporlarda vurgulanmaktadır. Çocuk işçiliği ile mücadele konusunda denetimlerin yetersizliğine işaret eden TIP raporu, özellikle 50’den az işçi çalıştıran tarım işletmelerinde zorla çalıştırma ve emek sömürüsü riskine dikkat çekmektedir (A.g.e.). Aynı raporda, Suriyeli mülteci kadınlar ve kız çocuklarının seks ticaretine karşı savunmasız olduğu, ticari cinsel sömürü amacıyla zorla ya da geçici evlilikler yaptırıldığı, uluslararası kuruluşların Türkiye’de çok sayıda çocuk evliliğini bildirdiği vurgulanmaktadır (2020: 473, 499). Türkiye’deki cinsel sömürü ve emek sömürüsü amacıyla insan ticaretine maruz kalma riski altındaki gruplar arasında ise özellikle son yıllarda Kırgızistan, Tacikistan, Kazakistan, Türkmenistan ve Özbekistan gibi Bağımsız Devletler Topluluğu’ndan (BDT) gelen ve kayıtdışı çalışan göçmenler gösterilmektedir (TIP 2020: 290, 307, 353, 479).

Genel olarak tespitlerin yetersizliği, düzenli olarak ayrıştırılmış veri ve araştırmanın olmaması, koruma ve adalete erişim mekanizması ile tazminat hakkının uygulanmaması Türkiye’ye yönelik temel eleştirilerdendir. Bu eksikliklerin insan ticaretinin doğasına ilişkin kapsamlı değerlendirme ve izleme yapmayı güçleştirdiği çeşitli raporlarda vurgulanmaktadır. GRETA raporunda insan ticaretini engellemeye yönelik Türkiye hükümetine verilen tavsiyeler arasında özellikle cinsel sömürü alanında kadın ve çocuklardan alınan hizmetlere olan talebi engellemeye yönelik önlemlerin alınması, bu faaliyetlerde sivil toplumla iş birliği yapılması ve bilerek bu hizmetlerden yararlananlara karşı ceza belirlenmesi gereğine işaret etmektedir (GRETA, 2019:7-8). Konu ile ilgili personele eğitim, insan ticaretinin diğer biçimlerine dair

farkındalık yaratıcı kampanyalar, insan ticaretine maruz kalmış kişilerin sunduğu hizmetlerden satın alınmasını engelleyici önlemler ve mağdurları güçlendirici ek sosyo-ekonomik desteklerin hayata geçirilmesi de tavsiyeler arasındadır (A.g.e.).

Mevcut uluslararası raporlar insan ticareti ile mücadele çabalarında Türkiye'nin öncelikle tanım ve tespit zorluklarını aşmaya yönelik düzenlemeler yapmasına, kendi koşullarına özgü insan ticareti biçimlerini iyi tanımlaması ve mağdur odaklı bir önleme mekanizması kurması gereğine işaret etmektedir. Bu gruplar arasında özellikle kadınlar, kız ve erkek çocukları ile göçmen ve sığınmacılar risk altındaki gruplar olarak gösterilmesi kadın/insan ticaretinin toplumsal cinsiyet perspektifinden ve göç politikaları ile ilişkilendirilmesi zorunluluğunu göstermektedir.

Kamusal Aktörlerin ve Sivil Toplum Örgütlerinin İnsan/Kadın Ticareti ile Mücadeleye Dair Çalışmaları ve İzleme Kapasiteleri

Türkiye’de insan ticareti ile mücadelede politika geliştirici ve uygulayıcı başlıca kamu kurumları Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM), Emniyet Genel Müdürlüğü (EGM), Jandarma Genel Komutanlığı, ASPB’ye bağlı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM) ve Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu’dur (SHÇEK). Devletlerarası kuruluşlar ve sivil toplum örgütleri de insan ticareti ile mücadelenin farklı alanlarında faaliyet göstermektedirler. Aşağıda bu birimlerin faaliyetleri ve ilişkili politika belgeleri incelenmektedir.

Kamusal Aktörler

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM)

İçişleri Bakanlığı’na bağlı olan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) 2013 yılında kabul edilen Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ile kurulmuştur. GİGM bünyesinde insan ticareti ile mücadele etmek, mağdurlara destek sunmak ve ilgili işlemleri yürütmek amacıyla İnsan Ticareti Mağdurlarını Koruma Dairesi Başkanlığı (İTMKDB) bulunmaktadır (GİGM, 2020c).

GİGM, son dönemde açıkladığı iki stratejik planda da insan ticareti ile mücadele ve mağdurların korunmasını stratejik hedef olarak belirlemiştir (GİGM, 2018). Bu planlar kapsamında GİGM’in son dönem projeleri arasında insan ticareti mağdurlarının tespiti konusunda eğitim projeleri, mağdurlara sağlanacak destek ve gönüllü geri dönüşleri ile ilgili projeler hayata geçirilmiştir (bkz. Tablo 2). Son yıllarda Uluslararası Göç Politikalarını Geliştirme Merkezi (ICMPD), Uluslararası Göç Örgütü (IOM) ve AB Avrupa Konseyi finansmanı ile yapılan projelerle Türkiye’nin insan ticareti ile mücadelesinde kapasite artırımı hedeflenmektedir. Mevcut projeler ile insan ticareti konusunda görev yapan personellere yönelik eğitimler, kamuoyunda farkındalık yaratıcı tanıtım kampanyaları ve göçmenler gibi risk gruplarının kırılganlığını azaltmaya yöneliktir. Örneğin ICMPD tarafından gerçekleştirilen PICTOR (Preventing, Identifying and Combating Trafficking of Refugees in Turkey) projesi geçici koruma altındaki Suriyeli mültecileri hedef alarak emek sömürüsü ve cinsel sömürü amacıyla insan/kadın ticaretini hedeflemiştir¹⁸. BM kuruluşu olan UNICEF ise 2019 yılında çocukların daha iyi korunması ve güçlendirilmesi için GİGM iş birliği ile ulusal kapasitesinin güçlendirilmesine yönelik bir proje başlatmıştır. İsveç Uluslararası Kalkınma İş birliği Ajansı (The Swedish International Development Cooperation Agency, Sida) ise Mayıs ayında başlattığı proje ile uluslararası koruma başvuru süreçlerinde özel ihtiyaç sahipleri, LGBTİ ve hassas durumdaki kişilere yönelik

¹⁸ https://www.icmpd.org/fileadmin/user_upload/Project_Description_PICTOR.pdf (erişim tarihi: 15.07.2020)

İhtiyaçların belirlenerek toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin önlenmesini hedeflemektedir. Bu alanda son dönemde yapılan araştırmalar da Türkiye'de sığınma süreçlerinin toplumsal cinsiyete dayalı şiddet riskini ve insan ticareti benzeri çalışma koşullarını artırdığını göstermektedir (Coşkun ve Eski, 2020).

Tablo 2. İnsan/Kadın Ticareti ile Mücadele Projeleri (2017-2020)¹⁹

Proje adı	Uygulayıcı /Fon kaynağı	Proje süresi	Proje içeriği
Türkiye'nin İltica Başvurusu Alanında Bölgesel ve Uluslararası Yükümlülüklerle Uyumunun Artırılması	SIDA	Mayıs 2017 - Mayıs 2020	Uluslararası koruma başvurularının değerlendirilmesi ve sonuçlandırılması sürecinde özel ihtiyaç sahipleri, LGBTI ve hassas durumdaki göçmenlerin ihtiyaçlarının belirlenerek toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin önlenmesi hedeflenmektedir.
Türkiye'de İnsan Ticaretinin Önlenmesi, Tespiti ve Mücadelesi Projesi, P-TIP	ICMPD / İngiltere	Mart 2017 - 26 Kasım 2018	Proje ile insan ticareti suçunun farklı biçimleriyle mücadele etmek amacıyla başta Göç İdaresi Genel Müdürlüğü olmak üzere Türkiye'de insan ticaretiyle mücadele eden ilgili paydaşların kapasitelerinin 4P yaklaşımına (önleme, koruma, kovuşturma ve ortaklık) göre artırılması.
Türkiye'deki Göçmenlerin ve Mültecilerin Haklarının Korunması	AB Avrupa Konseyi / İnsan Hakları Güven Fonu (HRTF)	Aralık 2017 - Ocak 2019	İnsan Hakları Güven Fonu (HRTF) Proje ile GGM'lerdeki idari gözetim koşulları ile ilgili CPT standartları, AB İnsan Ticaretine Karşı Eylem Sözleşmesi ve AB'nin insan hakları standartları bağlamında göçmenler ve mülteciler ile çalışan DGMM personelinin kapasitesinin geliştirilmesi ve eksikliklerinin tamamlanması.
Türkiye'de geçici koruma kapsamında bulunan yabancılara insan ticaretine konu olmalarının önlenmesi	ICMPD / İngiltere	Temmuz 2016 - Mart 2017	Geçici Koruma Rejimi kapsamında Türkiye'ye gelen ve burada ikamet eden hassas gruplar arasındaki insan ticareti mağdurlarının tespiti ve mağdurların uyumunun iyileştirilmesi. Proje, Suriye'deki çatışmalardan kaçan Irak, Pakistan ve diğer ülke vatandaşlarını da kapsamıştır.
Göç Yönetiminin Güçlendirilmesiyle Türkiye'nin Göç Krizine Müdahale Çabalarına Destek Verilmesi	IOM / İngiltere	Temmuz 2016- Mart 2017	SGK ve GİGM ile kolluk görevlilerinin uluslararası göç hukuku, risk değerlendirme, göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti, uluslararası insan hakları hukuku ve belge sahteciliği alanında kapasitelerinin güçlendirilmesi.

GİGM, 17 Mart 2016'da kabul edilen İnsan Ticaretiyle Mücadele ve Mağdurların Korunması Hakkında Yönetmelik'in (İTMMKHY) ana uygulayıcısıdır²⁰. Bu yönetmeliğin amacı ve kapsamı şöyle ifade edilmiştir:

¹⁹ <https://www.goc.gov.tr/goc-projeleri56> (erişim tarihi: 18.07.2020)

²⁰ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/03/20160317-9.htm> (erişim tarihi: 04.07.2020)

MADDE 1 - (1) Bu Yönetmeliğin amacı ve kapsamı; insan ticareti suçunun önlenmesi, insan ticaretiyle mücadele, insan hakları kapsamında Türk vatandaşı ve yabancı ayrımı gözetilmeksizin insan ticareti mağdurlarının korunması, yabancı mağdura ikamet izni verilmesi ve mağdurlara sunulacak destek hizmetlerine ilişkin usul ve esasları belirlemektir.

(2) Bu Yönetmelik, Türk vatandaşı veya yabancı ayrımı gözetmeksizin insan ticaretine konu olmuş gerçek kişileri kapsar.

Yönetmelik ile aynı yıl insan ticareti suçunu önleme ve bu suçla mücadeleye ilişkin politika ve stratejilerin oluşturulması konusunda çalışmalar yürütmek, kamu kurum ve kuruluşları, uluslararası kuruluşlar ile sivil toplum kuruluşları arasında koordinasyonu sağlamak amacıyla İnsan Ticaretiyle Mücadele Koordinasyon Komisyonu oluşturulmuştur. İçişleri Bakanlığı'nın görevlendirdiği bir müsteşarın başkanlık ettiği Komisyon üyeleri şunlardır: Yargıtay Başkanlığı veya Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı temsilcisi, Adalet, Aile ve Sosyal Politikalar, Avrupa Birliği, Çalışma ve Sosyal Güvenlik, Milli Eğitim, Kültür ve Turizm, Dışişleri, Sağlık, Gümrük ve Ticaret Bakanlıkları ile Türkiye İnsan Hakları Kurumu, Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, Milli İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlığı, Türkiye Hudut ve Sahiller Sağlık Genel Müdürlüğü, Emniyet Genel Müdürlüğü, Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı, Sahil Güvenlik Komutanlığı, Türkiye Barolar Birliğinin üst düzey temsilcileri ve Genel Müdürlük temsilcileri. Ayrıca komisyon toplantılarına akademisyenler, meslek odaları ve sivil toplum örgütlerinin temsilcileri de çağrılabilir. Her yıl şubat ayında toplanan Komisyon'un temel görevi insan ticaretiyle mücadele alanında politika ve stratejiler oluşturmak, ilgili kurumları harekete geçirmek ve ilgili kurumlar arasında koordinasyonu sağlamaktır. Komisyon'un 2020 yılı Şubat ayında 15 ilde insan ticareti ile mücadelede irtibat görevlilerin belirlenmesi ve Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK) kapsamında mağdurları temsil edecek avukatlara eğitim verilmesi için Türkiye Barolar Birliği ile işbirliği yapılması kararı almıştır.

GİGM Türkiye'de sadece insan/kadın ticareti ile ilgili politika geliştiren en yetkili kurum değil aynı zamanda verilere de sahip olan kuruluştur. Ancak politika ve strateji belgelerinde yer alan tahmin ve hedeflere dair her yıl düzenli, şeffaf, detaylı ve cinsiyete göre ayrıştırılmış veri yayımlanmamakta, dolayısıyla izleme yapılmamaktadır.

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM)

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmet Bakanlığı (AÇSHB) bünyesinde 2011 yılında kurulan Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM) kadına karşı her türlü ayrımcılığın ve şiddetin önlenmesi, kadının insan haklarının geliştirilmesi ve toplumdaki konumunun güçlendirilmesi amacıyla faaliyet ve projeler yürütmek gibi temel görevleri bulunmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliğini hedefleyen bir kurum olarak KSGM'nin politika ve uygulamaları, toplumsal cinsiyete dayalı insan ticareti biçimleri ile mücadelede önemlidir. KSGM aynı zamanda kadına yönelik ayrımcılığa ve şiddete karşı Türkiye'nin imzaladığı CEDAW ve İstanbul Sözleşmesi gibi uluslararası sözleşmelerin muhatabıdır. Müdürlük son yıllarda Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele 3. Ulusal Eylem Planı (2016-2020) ve Kadının Güçlendirilmesi Strateji Belgesi ve

Eylem Planı (2018-2023) açıklamıştır. KYŞ ile Mücadele 3. Ulusal Eylem Planı'nın hedeflerinden bazıları KYŞ'ye yönelik toplumda farkındalık yaratmak, şiddete uğrayan kadın ve çocuklara daha etkili koruma ve önleme hizmetleri, sağlık hizmetlerinin düzenlenmesi ve KYŞ'ye karşı kurum ve sektörlerle işbirliği olarak belirlenmiştir (KSGM, 2018a: 43). Eylem planının kamu kurumu personeline yönelik farkındalık yaratma hedefi ve bu hedefe yönelik eğitici eğitimleri kapsamında insan/kadın ticareti ile mücadele ve erken evliliklerin zararları da yer almaktadır (A.g.e.:50-51). Bu eğitimlerin hedeflediği ilgili kurumlar Adalet Bakanlığı, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmet Bakanlığı (AÇŞHB), Diyanet İşleri Başkanlığı, İçişleri Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ve Türkiye Adalet Akademisi olarak tanımlanmıştır (A.g.e.).

KSGM tarafından 2018 yılı Aralık ayında açıklanan Kadının Güçlendirilmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2018-2023) ise hem KYŞ hem de insan/kadın ticareti ile mücadelede önemli strateji belgelerinden diğeridir. Bu planda "eğitim, sağlık, ekonomi, karar alma mekanizmalarına katılım ve medya"dan oluşan beş temel politika ekseninde mevcut durum, temel amaç, hedefler, stratejiler ve faaliyetler düzenlenmiştir (KSGM, 2018b). İnsan ticareti dahil "kadınları ve kız çocuklarını hedef alan cinsel ve diğer istismar türlerinin sona erdirilmesi" ile "çocuk yaşta, erken ve zorla evlilikler ile kadın sünneti gibi bütün zararlı uygulamaların sona erdirilmesi" planın hedeflerinden birisi olarak tanımlanmıştır (KSGM, 2018b: 29). Eylem planının performans göstergelerinden birisi de insan ticaretine uğrayan kadınlar, erken yaşta ve zorla evlendirilenler, geçici koruma ve uluslararası koruma statüsündeki veya başvuru sahibi kadınlar ya da Roman kadınlar gibi özel politika/hizmet gerektiren kadınların sağlık hizmet ihtiyacının tespit edilmesi amacıyla araştırmalar yapılmasıdır (A.g.e: 155). KSGM ayrıca "Erken Yaşta ve Zorla Evliliklerin Önlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2018-2023)" ile risk altındaki kız çocuklarının zorla evlendirilme yoluyla ticaretini engellemeyi hedefleyen bir eylem planı oluşturduğu açıklanmıştır²¹. Ancak henüz bu eylem planı açıklanmamıştır.

KSGM'nin Ulusal Eylem Planı'nın hedeflerinden birisi de insan/kadın ticaretini engellemeye yönelik faaliyetler ve mağdurlara sağlanacak destek hizmetleridir (KSGM, 2018a). Plan'da İstanbul Sözleşmesi'ne referansla "cinsel şiddet mağdurlarına hizmet sunmak üzere yeterli sayıda, uygun ve kolay erişilebilir, uzman personelin görev yaptığı merkezlerin kurulması yükümlülüğü"ne referans verilmektedir (KSGM, 2018a: 72). Bu merkezlerde sunulacak hizmetlerden KYŞ açısından daha savunmasız gruplar olarak gösterilen engelli, mülteci, sığınmacı ve insan ticareti mağduru kadın ve kız çocuklarının faydalanmaları öngörülmektedir (A.g.e.). KSGM kadına yönelik şiddetle mücadelede koruma kapsamında 81 ilde 2 bin 697 kapasiteli 110 sığınağa sahiptir²². Ayrıca belediyelere bağlı 32 (725 kişi kapasiteli), GİGM'e bağlı bir (12 kişi kapasiteli) sığınak ve Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı'na ait 20 kişi kapasiteli bir adet sığınak bulunmaktadır. KSGM Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin 2016 yılında Kadın Dayanışma Vakfı'ndan devraldığı sığınma evinde insan ticareti mağdurlarının barındırılmasını sağlamak üzere protokol imzalanmıştır (AÇŞHB, 2018: 55). Müdürlük Türkiye'de şiddete maruz

²¹ <https://ailevecalisma.gov.tr/ksgm/haberler/erken-yasta-ve-zorla-evliliklerin-onlenmesi-strateji-belgesi-ve-eylem-planı-taslak-paylasim-toplantisi-gerceklestirildi/> (erişim tarihi: 05.07.2020)

²² <https://www.ailevecalisma.gov.tr/basin-aciklamalari/137-siginma-evi-yetmiyor-baslikli-haberle-%C4%B0lgili-basin-aciklamasi/> (erişim tarihi: 05.07.2020)

kalan tüm göçmen kadın ve beraberindeki çocuklarının da ŞÖNİM ve sığınak hizmetlerinden yararlandırılmasını sağlamayı planlamaktadır (AÇSHB, 2018: 62-63). KSGM toplumsal cinsiyete dair verilerin de paylaşıldığı strateji belgeleri ve eylem planlarında insan/kadın ticaretine dair özel bir izleme yapılmamaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (TCCSBB)

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (TCCSBB) tarafından hazırlanan On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023) doğrudan insan/kadın ticareti ile ilgili bir madde içermemektedir ancak insan ticaretinin ilişkili olduğu alanlardan birisi olarak görülen kağıtsız/düzensiz göçe dair bir strateji belgesi hazırlanmasını öngörmektedir (TCCSBB, 2019: 168-9). Uluslararası göç ile ilgili faaliyetlerde uluslararası fonlardan daha fazla faydalanılması, iş birliği yapılması ve kapasite geliştirmesi son Kalkınma Planı'nın hedeflerinden bazılarıdır. İnsan ticareti ile ilişkili olarak düzensiz göçün denetimi ve gönüllü geri gönderme mekanizmalarının artırılması gibi hedefler de Plan'da yer almaktadır. Aynı zamanda insan ticaretinin hedef gruplarından olan uluslararası koruma ve geçici koruma altındaki sığınmacıların uyumunu artırmaya yönelik kamu personeline verilecek eğitimler gibi çeşitli projelerin hayata geçirilmesi öngörülmektedir (A.g.e.). On Birinci Kalkınma Planı'nda kadınların istihdama katılımı kırsal alanda yaşam standartlarının yükseltilmesi için kadınlara ve genç çiftçiler gibi gruplara pozitif ayrımcılık yapılması öngörülmektedir (TCCSBB, 2019: 181). Plan'ın kadın yoksulluğu ve kadınların istihdama erişimdeki zorlukları ortadan kaldırma hedefi aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve dolayısıyla insan/kadın ticareti ile mücadele kapsamında değerlendirilebilir ancak bu alanda göstergeler ya da izleme verileri bulunmamaktadır.

Sivil Toplum Örgütleri: Ulusal ve Uluslararası Sivil Toplum Örgütleri

Antalya Aile Danışmanları Derneği (AİLEDER)

Antalya Aile Danışmanları Derneği (AİLEDER) insan ticareti mağdurlarına yönelik farklı psiko-sosyal destek ve sığınak hizmeti veren önemli sivil toplum kuruluşundan birisidir. Derneğin sığınağının 2009-2016 yılları arasında 66 kadın ve çocuğa hizmet verdiği ancak 2016 yılında fon yetersizliği ve güvenlik endişesi ile kapatıldığı kaydedilmektedir. Çoğu sosyal hizmet uzmanı olan AİLEDER üyeleri geri Gönderme Merkezleri'nde ve kolluk güçlerinin yaptığı operasyonlarda insan ticareti tespit çalışmalarına katılabilmektedir. Dernek üyeleri geri gönderme merkezlerinde çalışan personele ve sosyal hizmet uzmanlarına insan ticareti tespiti eğitimleri vermekte, insan ticaretine karşı farkındalık yaratıcı ulusal ve uluslararası projelerde yer almaktadır. 2017 yılında İnsan Ticareti ile Mücadelede Sivil Toplumun Gücü Projesi'ni

hayata geçiren AİLEDER, IOM gibi devletlerarası kuruluşlar ve ICMPD gibi uluslararası sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği içinde projeler yapmaktadır²³. İnsan/kadın ticareti ile ilgili derneğin izleme faaliyeti bulunmamaktadır.

İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı (İKGV)

İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı (İKGV) Türkiye'de insan/kadın ticaretine karşı uzun yıllardır eğitim, hizmet, izleme ve değerlendirme faaliyetlerinde bulunmaktadır²⁴. 2004 yılında ilk sığınağı açan İKGV yetersiz fonlardan dolayı 2017 yılında sığınağını kapatmak zorunda kalmıştır. Kadın ticareti mağdurlarına psiko-sosyal destek vermeye devam eden İKGV, geçici koruma ve uluslararası koruma başvuruçularına da danışma desteği vermektedir. Vakıf aynı zamanda Suriyeli mültecilerin yoğun yaşadığı İstanbul Esenler ilçesinde Çok Amaçlı Destek Merkezi açmıştır. Bu merkezde Suriyeli mültecilere danışmanlık ve yönlendirme yapılmaktadır²⁵. İnsan/kadın ticareti konusunda raporları ve araştırmaları bulunan Vakıf izleme çalışması ve politika önerileri bulunmaktadır²⁶.

Kadın Dayanışma Vakfı

Kadın Dayanışma Vakfı 1991 yılından itibaren kadın yönelik şiddetle mücadelede danışmanlık, izleme, farkındalık artırıcı faaliyetler ve hak savunuculuğu yapmaktadır. Vakıf tarafından 1991 yılında kurulan Kadın Danışma Merkezi, KYŞ alanında kadınlara danışmanlık hizmeti yürütmektedir. Vakıf 2005 yılından itibaren insan/kadın ticaretine karşı çeşitli faaliyetlerde bulunmaktadır. 2005-2016 yılları arasında insan ticareti mağdurlarına 12 yatak kapasiteli sığınma evi ile barınma ve acil destek hizmeti vermiştir. Sığınak 2016 yılında Ankara Büyükşehir Belediyesi'ne devredilmiştir, daha sonra ise GİGM'e devredilmiştir²⁷. İnsan ticaretine karşı yasal düzenlemeler ve politika geliştirme konusunda görüşleri ile katkıda bulunan Vakıf'ta hem tespit hem de koruma ve önleme alanında uzman personel bulunmaktadır. Kadın Dayanışma Vakfı, KYŞ alanında sivil toplum örgütlerinin dahil olduğu CEDAW Sivil Toplum Yürütme Kurulu ve İstanbul Sözleşmesi Türkiye İzleme Platformu üyesidir ve Türkiye'ye dair uluslararası resmi değerlendirme raporlarına katkıda bulunmaktadır. Vakıf ayrıca Avrupa Şiddete Karşı Kadınlar Ağı (WAVE Network), Avrupa Kadın Lobisi Türkiye Koordinasyonu ve Ankara Kadına Yönelik

²³ <http://ailedanismanlari.org/insanticareti/baslarken-insan-ticareti-ile-mucadelede-sivil-toplumun-gucu-projesi/> (erişim tarihi: 17.07.2020)

²⁴ http://www.ikgv.org/insan_ticareti.html (erişim tarihi: 17.07.2020)

²⁵ <http://www.ikgv.org/pdf/Goc%20Yolunda%20Bir%20Durak%20Esenler.pdf> (erişim tarihi: 17.07.2020)

²⁶ http://www.ikgv.org/yayinlarimiz_en.html (erişim tarihi: 17.07.2020)

²⁷ GİGM bünyesinde Ankara, Kırıkkale ve Aydın'da olmak üzere insan/kadın ticareti mağdurlarına özel hizmet vermek üzere üç adet sığınak bulunmaktadır.

Şiddetle Mücadele İl Koordinasyon, İzleme ve Değerlendirme Komisyonu’nda da yer almaktadır²⁸.

Kadınlarla Dayanışma Vakfı (KADAV)

Kadına yönelik şiddetle mücadele, toplumsal cinsiyet eşitliği, kadın istihdamı ve LGBTİ’lerin haklarına dair savunuculuk, izleme ve danışmanlık faaliyetlerinde bulunmaktadır²⁹. Son yıllarda özellikle göçmen ve mülteci kadınlara yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve ayrımcılıkla mücadele alanında faaliyet göstermektedir. Suriyeli mültecilerin İstanbul’da yoğun yaşadığı bölgelerden biri olan Küçükçekmece’de mesleki kurs ve danışmanlık faaliyetleri gerçekleştirmiştir. Kız çocukların zorla evlendirilmesi gibi insan ticaretinin farklı biçimlerine de vurgu yapmaktadır. Vakfın insan/kadın ticareti ile ilgili riskli gruplara dair çalışmaları bulunmakla birlikte bu alanda izleme ve değerlendirme yapmamaktadır.

Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD-ASAM)

Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD, İngilizce isminin kısaltması ASAM olarak da bilinmekte) Türkiye çapında 40 ilde 70’den fazla ofisi ile sığınmacılara hizmet vermektedir (ASAM, 2020). Yirmi yıldan uzun bir geçmişe sahip olan SGDD-ASAM göçmen ve sığınmacılara telefonla ve yüz-yüze psiko-sosyal destek vermekte, hukuki danışmanlık ve yönlendirme yapmakta, sığınmacıların sorunlarına dair farkındalık kampanyaları ve izleme faaliyetleri yürütmektedir.

SGDD-ASAM, GİGM ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) Türkiye Ofisi’nin uygulama ortağıdır. GİGM ile geri gönderme merkezlerinin bağımsız izlemesi için protokol imzalamıştır. 2018 yılına kadar uluslararası sığınma başvurularının ilk başvurularını alan SGDD-ASAM halen sığınmacı ve göçmenlerle en fazla yüz yüze çalışan sivil toplum örgütüdür. Dernek İstanbul ve Gaziantep’te uluslararası fonların desteği ile sığınmacıların sağlık hizmetlerine erişimlerinin güçlendirilmesini hedefleyen “Sığınmacı Kadın ve Kız Çocuklarının Sağlık Hizmetlerine Erişimlerinin Güçlendirilmesi” projesi yürütmektedir³⁰. Ayrıca derneğin İstanbul’da Suriyeli mültecilerin yoğun yaşadığı Aksaray, Fatih ve Beyoğlu gibi semtlerde ofisleri bulunmaktadır ve sağlık danışmanlığı vermektedir.

Dernek, BM Kadın birimi ile birlikte 2018 yılında Türkiye’deki Suriyeli Kadınlar ve Kız Çocuklarının İhtiyaç Analizi Raporu yayımlamıştır³¹. Raporla Suriyeli mülteci kadınların geçim, yoksulluk, barınma ve kamusal alana katılım konusunda yaşadıkları sorunların toplumsal

²⁸ <http://www.kadindayanismavakfi.org.tr/pages/1> (erişim tarihi: 15.07.2020)

²⁹ <https://www.kadav.org.tr/> (erişim tarihi: 15.07.2020)

³⁰ <https://sgdd.org.tr/siginmaci-kadin-ve-kiz-cocuklarının-saglik-hizmetlerine-erisimlerinin-guclendirilmesi-projesi/#more-4540> (erişim tarihi: 15.07.2020)

³¹ Bkz. <http://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/861>

cinsiyete dayalı şiddete karşı savunmasızlıklarını artırdığı vurgulanmaktadır (ASAM, 2018: 7-8). Kalabalık evlerde yaşayan ve ciddi geçim sıkıntısı çeken Suriyeli kadınların yaşam koşullarının onları ve kız çocuklarını zorunlu evliliğe yönlendirdiğine işaret edilmektedir (ASAM, 2018: 26-27). Bu durum aynı zamanda kadınların ve kız çocuklarının zorla evlendirilmesi aracılığıyla insan ticaretine de zemin hazırlamaktadır.

SGDD-ASAM özellikle insan/kadın ticareti risk grubundaki göçmen ve sığınmacılarla çalışmakta, rapor hazırlamakta ancak düzenli izleme ve değerlendirme çalışması yapmamaktadır.

Hayata Destek Derneği

Hayata Destek Derneği afetlerden etkilenen grupların temel hak ve ihtiyaçlarına erişimlerini sağlamayı amaçlayan bir insani yardım kuruluşudur. 2005 yılından beri faaliyet gösteren Dernek, afet bölgelerinde acil ihtiyaçlar, vatandaş ya da göçmen ve mülteci çocuk işçiliği ile mücadele, mevsimlik tarım işçileri gibi risk altındaki grupların temel haklara erişimleri, kadının insan hakları alanında adalet, eğitime, sağlığa ve korunmaya erişimi için çalışmalar yürütmektedir. Hayata Destek Derneği'nin Suriyeli mültecilerin yoğun yaşadığı İstanbul ve güneydoğudaki sınır illerinde danışma merkezleri bulunmaktadır.

Dernek, afetten etkilenen gruplara acil yardım, mültecilere psikolojik ve hukuki destek, mesleki eğitim, çocukların korunması ve hak savunuculuğu alanında projeler yapmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliği alanında da farkındalık çalışmaları bulunan Hayata Destek Derneği 2019 yılı faaliyet raporunda özellikle kız çocuklarının zorla evlendirilmesine dikkat çekmektedir³². İnsan/kadın ticareti konusunda özellikle risk altındaki çocuklara ve mültecilerin durumuna dikkat çeken raporlar dernek bu alanda özel olarak insan/kadın ticareti ile ilgili izleme çalışması yapmamaktadır.

Uçan Süpürge Kadın İletişim ve Araştırma Derneği

Kısa adıyla Uçan Süpürge Derneği 1996 yılından itibaren kadın hakları ve çocuk hakları alanında toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile mücadele etmekte, farklı medya kampanyaları ve projeler gerçekleştirmektedir. Kadın örgütleri ve STK'larla toplantılar düzenleyerek her yıl yoğun bir şekilde hazırlanan Uçan Süpürge Uluslararası Kadın Filmleri festivali 2017 yılından buyana Uçan Süpürge Vakfı tarafından düzenlenmektedir. Türkiye'deki kadınların ve kız çocukların ihtiyaçlarıyla ilgili kişi ve kurumlarla iş birliği yapan dernek özellikle çocuk evlendirmelerine dikkat çekmektedir. Sabancı Vakfı ile "Çocuk evlilikleri ve İnsan Ticareti"

³² Bkz. <http://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1164>

başlıklı bir proje gerçekleştirmiştir³³. Uçan Süpürge her yıl düzenlenen film festivalinin hedeflerinden birisi kadınları güçlendirmektir. Uçan Süpürge Kadın İletişim ve Araştırma Derneği bünyesinde 2017 yılında kurulan Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları Kolektifi (gen-der), kadınların kültür, düşünce ve sanat alanlarında bağımsız üretim süreçlerini desteklemek için kurulmuştur. Dernek insan/kadın ticaretinin toplumsal cinsiyete dayalı biçimlerinden çocuk evlendirmeleriyle ilgili bazı illerde izleme çalışmaları ve araştırmaları bulunmaktadır.

Uluslararası Göç Politikaları Geliştirme Merkezi (ICMPD)

Uluslararası Göç Politikaları Geliştirme Merkezi (International Centre on Migration Policy Development - ICMPD) Avusturya merkezli uluslararası bir sivil toplum kuruluşudur. ICMPD, göç yönetimi, sığınma rejimi ve insan ticareti alanında kapasite geliştirme, iletişim ve farkındalık kampanyaları yürütme, kurumsal çerçeveyi güçlendirme ve kurumlar arası işbirliğini artırmaya yönelik projeler yapmaktadır. Merkez 2013 yılından itibaren Türkiye'de insan ticareti ile ilgili hayata geçirdiği dokuz proje ile en fazla proje yapan uluslararası sivil toplum örgütüdür. ICMPD'nin Türkiye'de GİGM işbirliği ile yaptığı son projelerden birisi 2017-18 yıllarını kapsayan ve İngiltere tarafından finanse edilen "Türkiye'de İnsan Ticaretinin Önlenmesi, Tespiti ve Mücadelesi Projesi_P-TIP"dir. Proje ile başta GİGM olmak üzere Türkiye'de insan ticaretiyle mücadele eden ilgili kurumların önleme, koruma, kovuşturma ve ortaklık kapasitelerinin artırılmasını hedeflemektedir. ICMPD'nin Türkiye'de devam eden diğer projeleri arasında Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmet Bakanlığı'nda (AÇSHB), özellikle Şiddet Önleme Merkezleri (ŞÖNİM) ve sığınma evi personeline insan ticareti alanında eğitim verilmesi (2019-2020), Türkiye'nin sığınma alanında kurumsal kapasitesinin ve politika geliştirilmesine destek projesi (2019-2021), hassas göç politikalarının geliştirilmesini destekleme (2019-2021) gibi projeler yer almaktadır³⁴. ICMPD insan/kadın ticareti konusunda, özellikle göçmen ve mültecilere yönelik çalışmalar yapmaktadır. Bu alanda kapasite geliştirme ve politika yapımına odaklanan Merkez'in insan/kadın ticareti ile ilgili izleme ve değerlendirme raporları da bulunmaktadır³⁵.

Türkiye Barolar Birliği (TBB)

Türkiye Barolar Birliği (TBB) GİGM bünyesinde kurulan İnsan Ticaretiyle Mücadele Koordinasyon Komisyonu üyesidir. Komisyon'un 2019 yılı sonunda gerçekleştirilen üçüncü toplantısında Barolar içerisinde insan ticareti mağduru olarak tespit edilen kişilerin davalarını

³³ <http://www.sabancivakfi.org/tr/sosyal-degisim/cocuk-evlilikleri-ve-iliskili-kavramlar-sozlugu> (erişim tarihi: 18.07.2020)

³⁴ <https://www.icmpd.org/our-work/capacity-building/regions/western-balkans-and-turkey/ongoing-projects/> (erişim tarihi: 18.07.2020)

³⁵ <https://www.icmpd.org/news-centre/press-releases/new-publications-icmpd-supports-further-development-of-a-comprehensive-anti-trafficking-response-in-turkey/> (erişim tarihi: 18.07.2020)

takip edecek özel avukat gruplarının oluşturulması yönünde karar alınmıştır³⁶. Alınan kararda Komisyon ayrıca insan ticareti mağdurlarına adli yardım ve CMK uyarınca yapılacak avukat görevlendirmelerinde insan ticareti konusunda eğitim verilmesini hedeflemektedir. Özellikle sınır illerinde ve İstanbul, Ankara gibi büyük kentlerde bazı şehir baroları mültecilere danışmanlık ve hukuki destek vermektedir. Ayrıca 2018 yılı başında BMMYK ve Avrupa Komisyonu İnsani Yardım ve Sivil Koruma Birimi (ECHO) tarafından desteklenen ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın (BMKP) proje ortağı olarak katıldığı "Türkiye'de Mülteci Sığınmacı ve Geçici Koruma Altındaki Kişilerin Adalete Erişimlerinin Desteklenmesi" projesi Şanlıurfa ve Hatay'da Hukuk Kliniği adıyla hayata geçirilmiştir. Avukatlar ve psikologların faaliyet gösterdiği projede adli yardım ve danışmanlık hizmetleri sunulmaktadır. TBB'nin özellikle insan/kadın ticareti ile ilgili izleme ve değerlendirme çalışmaları bulunmamaktadır.

Devletlerarası Kuruluşlar

Uluslararası Göç Örgütü (IOM)

Türkiye'de 2004 yılından itibaren aktif olarak uluslararası göç alanında çalışan Uluslararası Göç Örgütü (International Organisation for Migration - IOM) Türkiye'nin insan ticareti ile mücadelesinde önleme, koruma ve teknik işbirliği alanlarında projeler yapmaktadır. Türkiye'de ilk telefon destek hattını (ALO 157) kuran ve işleten, insan ticareti tespit çalışmalarına dair eğitimler veren ve gerektiğinde tespit sürecine katılan IOM Türkiye ofisi politika geliştirme, uygulama, kapasite artırma ve farkındalık artırıcı projeler yapmaktadır. IOM Gönüllü Geri Dönüş programı kapsamında Türkiye'de kolluk güçleri tarafından yakalanan binlerce düzensiz göçmenin ve insan ticareti mağdurlarının vatandaşı olduğu ülkelere gönderilmesini finanse ve organize etmektedir. IOM'ün 2018 yılı değerlendirme raporunda 2004'ten bu yana 20'nin üzerinde proje yürüttüğü ve bin 400'ün üzerinde insan ticareti mağduruna doğrudan yardım sunduğu belirtilmektedir³⁷. Projeler özellikle mağdurlara destek, kamu personeline eğitim ve kapasite artırma faaliyetlerine yoğunlaşmaktadır. Suriyeli mültecileri ve kız çocuklarını insan ticareti için riskli gruplar arasında değerlendiren IOM, Türkiye'nin sınır illerindeki kamplarda görev yapan personele insan/kadın ticareti ile çocuk yaşta, erken ve zorla evlendirme arasındaki ilişkiye dair farkındalık eğitimleri vermektedir. IOM de Suriyeli mülteciler arasında çocuk yaşta evlendirmelere dikkat çekmekte ve insan ticareti kapsamında değerlendirmektedir. Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evlilikleri engellemeye yönelik projesi ile özellikle kamu personeline farkındalık yaratmaya yönelik eğitimler yapmaktadır³⁸. IOM insan/kadın ticareti konusunda ilk değerlendirme raporunu yayımlamıştır³⁹.

³⁶ https://d.barobirlik.org.tr/2020/tbb_20200302111622.pdf (erişim tarihi: 18.07.2020)

³⁷ https://turkey.iom.int/sites/default/files/CT_Fact_Sheet_TR_nocropmarks.pdf (erişim tarihi: 04.07.2020)

³⁸ <https://turkey.iom.int/tr/%C3%A7ocuk-ya%C5%9Fta-erken-ve-zorla-evlilik-cefm> (erişim tarihi: 04.07.2020)

³⁹ <https://publications.iom.int/books/irregular-migration-and-trafficking-women-case-turkey> (erişim tarihi: 04.07.2020)

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK)

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) faaliyetleri Türkiye'deki sığınma sistemi ve sığınmacılara odaklanmaktadır. Komiserliğin temel faaliyetleri, BM kuruluşlarının Türkiye'deki Suriyeli mülteciler ile ilgili faaliyetlerini koordine etmek, uluslararası koruma başvurusunda bulunan kişilerin sosyal destek mekanizmalarına erişimini sağlamak, mültecilere insani yardım sağlamak ve sığınma sistemine dair yasa ve politika geliştirmeye destek sağlamak olarak tanımlanmaktadır⁴⁰. Türkiye'deki sığınmacılara dair milliyet, yaş ve cinsiyete dair düzenli veriler BMMYK tarafından paylaşılmaktadır.

2018 yılı Eylül ayına kadar mülteci statüsü belirleme görüşmelerini yapan tek kuruluş BMMYK (son iki yılda SGDD-ASAM ile birlikte) iken bu görüşmeler 2018 yılı sonundan itibaren GİGM'e bağlı İl Göç İdaresi Müdürlükleri (İGİM) tarafından yapılmaktadır. BMMYK 2019 yılında 65 ilde geçici ve uluslararası koruma başvuru sahiplerinin işlemlerinde İl Göç İdaresi personelinin desteklenmesi için eğitimler vermiştir. BMMYK halen uluslararası koruma altındaki mültecilerin Türkiye'den üçüncü ülkeye yerleştirilmesi işlemlerini GİGM ile iş birliği içerisinde yürütmektedir. Sığınmacı ve mültecilerle çalışan onlarca sivil toplum örgütüne finansal destek vermekte, bilgi paylaşımında bulunmaktadır.

İnsan/kadın ticareti ile ilişkili olarak BMMYK'nın 2006 yılında çıkardığı Uluslararası Koruma Rehberi⁴¹, BM Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü yardımcı uluslararası belgeler olarak gösterilmektedir. Rehberin 5. Maddesinde BMMYK'nın koruma arayan kişilerin insan ticaretine maruz kalmamasına dair sorumluluğu olduğuna ve mağdur olarak tanımlanan kişilerin uluslararası koruma başvurusunda bulunma hakkına işaret etmektedir. Rehberde aynı zamanda insan ticareti mağdurlarının sığınma başvurusu süreçlerine dair açıklamalar içermektedir. Bu anlamda BMMYK insan/kadın ticareti konusunda özellikle sığınmacıları hedef alan çalışmalar yapmaktadır.

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)

Uluslararası Çalışma Örgütü (International Labour Organisation, ILO) BM'nin çalışma alanındaki kuruluşudur. Türkiye'de uzun zamandır ofisi bulunan ILO özellikle uluslararası çalışma standartlarını belirleme, çalışma yaşamındaki hakları koruma, insan onuruna yakışan çalışma koşullarını teşvik etme, çalışma yaşamındaki sorunlar ve sosyal güvenlik ile ilgili sorunlar konusunda faaliyet göstermektedir. ILO'nun insan ticareti ile ilgili kesişen faaliyetleri özellikle çocuk işçiliğin önlenmesi ve zorla çalıştırma alanındadır. Türkiye ILO'nun 29 No'lu Zorla

⁴⁰ <https://www.unhcr.org/tr/turkiyede-unhcr> (erişim tarihi: 18.07.2020)

⁴¹ Bkz. <http://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/642>

Çalıştırma Sözleşmesi'ni 1998 yılında uygulamaya koymuştur⁴². Ancak bu sözleşme özellikle Palermo Protokolü'nün imzalanmasından sonra bazı alanlarda insan ticareti ile kesiştiği için ILO 2018 yılında zorla çalıştırmayı emek sömürsü amacıyla insan ticareti biçimlerinden ayırt edebilmek için bir rehber yayımlamıştır⁴³. ILO, 2018 yılını çocuk işçiliği ile mücadele yılı olarak benimsediğini açıklamıştır. Türkiye'de çocuk işçiliği ile mücadele ve Suriyeli mültecilerin istihdama erişimi için güçlendirilmesi yönünde Türkiye ofisi projeler yapmaktadır. ILO aynı zamanda insan ticareti riski bulunan diğer gruplar arasında yer alan ev içi işçilerinin örgütlenmelerini ve mültecilerin çalışma koşullarına dair araştırmaları ve projeleri desteklemektedir⁴⁴.

İnsan Hakları Güven Fonu (HRTF)

İnsan Hakları Güven Fonu (Human Rights Trust Fund-HRTF) 2008 yılında Norveç'in girişimiyle kurulan ve çoğu AB ülkesi ile Avrupa Konseyi Kalkınma Bankası'nın (Council of Europe Development Bank) üye olduğu devletlerarası bir kuruluştur. Fon, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve diğer insan hakları standartlarının üye ve aday ülkelerde sağlanması için faaliyet göstermektedir⁴⁵. HRTF sivil toplumun güçlenmesi, ifade özgürlüğü ve demokratikleşme çabalarını desteklemektedir. Türkiye'de son dönemde sivil toplum örgütlerinin izleme etkinliğinin artırılması ("Sivil İzleme Kurullarının Etkinliğinin Avrupa Standartları Doğrultusunda Artırılması" 2019-2022) ve insan ticareti ile ilgili olarak hedef gruplardan mülteci ve göçmenlerin haklarının korunması (2017-2019 yılları arasında) projelerini desteklemektedir.

⁴² https://www.ilo.org/ankara/conventions-ratified-by-turkey/WCMS_377244/lang--tr/index.htm (erişim tarihi: 18. 07.2020)

⁴³ [bit.ly/ILO-ICLS20-Oct18](https://www.ilo.org/ankara/projects/refugee-response/lang--tr/index.htm) (erişim tarihi: 18. 07.2020)

⁴⁴ <https://www.ilo.org/ankara/projects/refugee-response/lang--tr/index.htm> (erişim tarihi: 18. 07.2020)

⁴⁵ <https://www.coe.int/en/web/programmes/human-rights-trust-fund> (erişim tarihi: 18. 07.2020)

ULUSAL VE ULUSLARARASI GÖSTERGE VE VERİ KAYNAKLARI

Uluslararası Gösterge ve Veri Kaynakları

Birleşmiş Milletler Küresel ve Bölgesel İnsan Ticareti Raporları

Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi (UNODC) her iki yılda bir insan ticareti ile ilgili küresel, bölgesel ve ulusal verileri açıklamaktadır⁴⁶. Üye ülkelerin bildirdikleri veriler doğrultusunda UNODC küresel eğilimleri derlenmekte ve ülke profilleri hazırlamaktadır. Batı ve Güney Avrupa Bölgesi içerisinde konumlandırılan Türkiye ülke profilinde 2014-15 verileri bulunmaktadır⁴⁷. Bu veriler içerisinde tespit sayısı, dava sayısı, cinsiyet, sömürü biçimi ve menşe ülke bilgileri yer almaktadır. UNODC ayrıca insan ticareti ile ilgili genel göstergeler ile cinsel sömürü, emek sömürüsü ve zorla dilendirme amacıyla insan ticareti gibi özelleştirilmiş gösterge setleri yayımlamaktadır⁴⁸. UNODC ayrıca son yıllarda insan ticareti suçunun tespitinde kullanılmak üzere bir rehber hazırlamış ve MSE olarak bilinen bir tahmin modeli geliştirmiştir.

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT)

Türkiye'nin de kurucu üyelerden olduğu Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) 1975 yılında kurulmuştur. Avrupa merkezli güvenlik arayışı ile kurulan teşkilatın Ocak 2020'de yapılan toplantısının gündemleri sınır güvenliği, ekonomi ve çevre, hoşgörüsüzlük ve ayrımcılıkla mücadele, göç ve entegrasyon, insan ticaretiyle mücadeledir⁴⁹. AGİT'in 2003 yılından itibaren insan ticareti ile mücadele birimi ve bu birime atanan özel bir temsilcisi bulunmaktadır. AGİT, insan ticareti alanında çeşitli ülke raporları ve bölgesel gelişmelere dair raporlar hazırlamaktadır. AGİT özel temsilcisinin Türkiye ziyareti sonrası 2016 yılında insan ticareti ile mücadeleye dair hazırlanan ülke raporunda, insan ticaretine karşı yeni bir ulusal eylem planı hazırlanması, ev işçilerinin haklarının tanınması, Suriyeli mülteci çocukların istismarının engellenmesi, araştırma ve toplumsal cinsiyete duyarlı veri toplama sisteminin geliştirilmesi gibi tavsiyeler yer almaktadır.

⁴⁶ <https://www.unodc.org/unodc/data-and-analysis/glotip.html> (erişim tarihi: 04.07.2020)

⁴⁷ https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/glotip/2018/GLOTIP_2018_WESTERN_AND_SOUTHERN_EUROPE.pdf (erişim tarihi: 04.07.2020)

⁴⁸ Bkz. <http://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1160>

⁴⁹ <http://agit.dt.mfa.gov.tr/Mission/ShowInfoNote/366293> (erişim tarihi: 04.07.2020)

EUROSTAT

Avrupa Birliği'nin istatistik kurumu olan Eurostat, AB üyesi 28 ülkenin ve aday ülkelere ait insan ticareti ile ilgili verileri düzenli olarak yayımlamaktadır. Kurumun 2018 yılında "Data collection on trafficking 2018 in human beings in the EU" başlıklı insan ticareti ile ilgili veri toplama raporu yayımlamıştır⁵⁰. Türkiye tespit, koruma ve kovuşturma alanında kısıtlı veri ile Eurostat istatistiklerinde yer almaktadır. 2015-16 yılları verilerini kapsayan Eurostat'ın son raporunda dikkat çekici bir veri olarak insan taciri şüphelisi olarak tespit edilenler arasında 67 kişinin Türkiye vatandaşı olduğu ve bu rakamla Türkiye'nin AB üyesi olmayan ilk beş ülke arasında yer aldığı belirtilmektedir.

ABD İnsan Ticareti Raporu (TIP)

ABD her yıl İnsan Ticareti Raporu (Trafficking in Persons-TIP) yayımlamaktadır⁵¹. Bu raporda dünyadaki eğilimler, ülke değerlendirmeleri ve sınıflandırmaları yer almaktadır. ABD 2019 ve 2020 yıllarında yayımladığı raporlarda küresel eğilimleri, insan ticareti ile ilişkili diğer politika alanlarını ve ülkelerin performanslarını değerlendirmektedir. 2020 yılı içerisinde yayımlanan son TIP raporunda işlenen konular arasında insan ticaretinde Stokholm Sendromu, inanç temelli örgütlerin insan ticareti ile mücadelesi, atletlerin insan ticareti, çocukların ticari cinsel sömürüsü, çocuk askerler, insan ticaretine maruz kalanların tedavisi ve insan ticareti ile diğer bağımlılık alanlarının kesişimi gibi konular da kapsamaktadır.

ABD tarafından bir politika aracı olarak da kullanılan TIP raporlarında Grup 3 (Tier 3) sınıfında yer alan ülkeler minimum standartları karşılamayan ülkeler olarak sınıflandırılmakta ve uluslararası ticaret ve insani yardım kısıtlamalarına uğramaktadır. TIP raporunda Türkiye uzun yıllardır Grup 2 (Tier 2) kategorisinde, yani "insan ticaretini sonlandırmak için asgari standartlara tamamen uymayan ancak bu konuda çaba harcayan ülkeler" arasında değerlendirilmektedir (TIP 2020: 497). Türkiye'de son yıllarda tespit ve destek hizmetlerinin geliştirildiği vurgulanan 2020 TIP raporunda hala vatandaşların konu olduğu ülke içi insan ticareti, emek sömürüsü amacıyla insan ticareti ve göçmenler/mülteciler arasında proaktif tespitlerin yetersiz olduğuna işaret edilmektedir.

Global Slavery Index (GSI)

Uluslararası bir vakıf tarafından (The Walk Free Foundation) yayımlanan Global Slavery Index (GSI) uzun zamandır "modern kölelik" olarak tanımladığı koşullarda yaşayan insanların küresel ve ülke bazında sayılarına dair tahminler yapmaktadır. Uluslararası belgelerden esinlenerek yapılan GSI'nin modern kölelik tanımına göre, 2013 yılında küresel çapta 29,8 milyon kişinin modern kölelik koşullarında yaşadığını tahmin etmiştir (GSI, 2013). GSI verileri toplam 162

⁵⁰ Bkz. <http://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1166>

⁵¹ <https://www.state.gov/trafficking-in-persons-report/> (erişim tarihi: 04.07.2020)

ülkeyi kapsamaktadır. Endeksin 2013 raporunda söz konusu ülkelerin, temel uluslararası sözleşmeleri onaylayıp onaylamadıkları, ulusal bir eylem planının varlığı, kapsamda boşluk olup olmadığı, yıllık gelişmelere dair bilginin düzenli olarak yayımlanması, kamu ve sivil toplum arasında koordinasyon olup olmadığı, güvenilir rakamların ve istatistiklerin varlığı gibi kriterlere göre değerlendirildiği vurgulanmaktadır (GSI, 2013: 116). Tahmin hesaplamalarında ayrıca yasal düzenlemeler, mağdur koruma mekanizması, yerel işsizlik ya da yoksulluk gibi faktörlerin de dikkate alındığı kaydedilmektedir (A.g.e.).

Ulusal Gösterge ve Veri Kaynakları

Türkiye'de doğrudan insan ticareti ile ilgili ulusal veriler GİGM tarafından paylaşılmaktadır. Yayımlanan veriler genellikle mağdurların yaşı, vatandaşı olduğu ülke, insan ticareti biçimi, tespitlerin yapıldığı iller, yaş grupları, cinsiyet ve çocuk sayısı gibi bilgiler ile sınırlı kalmakta ve detaylı veriler her yıl düzenli olarak paylaşılmamaktadır. GİGM web sitesinde de tespit sayıları, sığınak sayısı ve kapasitesi, yardım hattına gelen çağrı sayısı yayımlanmaktadır⁵². Ancak bu veriler toplumsal cinsiyete göre ayrıştırılmamakta, insan ticaretinin değişen biçimlerini göstermemekte ve ilişkili alanlara dair bilgi vermemektedir. 2018'de yayımlanan GİGM ikinci stratejik planı da benzer şekilde kısıtlı veri sunmaktadır. GİGM yetkililerinin basına yaptıkları düzensiz açıklamalardan bazı veriler paylaşılmaktadır⁵³. Bir önceki CEİD raporunda da işaret edildiği üzere göç ile fuhuş endüstrisine dair veriler (örn. gözaltı ve sınırdışı sayıları), risk grubundaki vatandaş, göçmen ve mültecilere dair nitel ve nicel çalışmalar, koruma ve önlemeye dair veriler kısıtlıdır. Bu bölümde insan ticareti ile ilişkili olarak ulusal veri kaynakları değerlendirilmektedir.

⁵² <https://www.goc.gov.tr/insan-ticareti-ile-mucadele-istatistik> (erişim tarihi: 05.07.2020)

⁵³ <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/insan-ticareti-magdurlarina-destek-hizmeti-/1543989> (erişim tarihi: 11.07.2020)

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)

İnsan ticaretinin farklı biçimlerine karşı politika yapımında kullanılacak bazı istatistikler Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yayımlanmaktadır. Her yıl yayımlanan "İstatistiklerle Kadın" bülteni⁵⁴ ve "Toplumsal Yapı ve Cinsiyet" istatistikleri, "İstatistiklerle Çocuk" raporu toplumsal cinsiyete göre eğitime erişim, okur-yazarlık oranı, istihdam ve işsizlik oranları, erken yaşta evlendirmeler, bildirilen toplumsal cinsiyete dayalı şiddet vakalarının sayısı, içeriği ve dava sayısı gibi verilerin izlenmesine olanak sağlamaktadır. İnsan ticaretine özgü suçlardan ve diğer benzer suçlardan açılan dava ve sanık sayılarını ve sanıkların cinsiyetlerini de TÜİK verilerinde görmek mümkündür ancak bu istatistiklerin yıllık güncellenmesi yapılmamakta ve eski verileri kapsamaktadır.

Tablo 3. Kız Çocukları ve Genç Kadınlara dair Evlilik İstatistikleri (2016-2019)

	2016	2017	2018	2019
16-17 yaş grubundaki kız çocuklarının toplam evliliklere göre resmi evlilik oranı	4.6	4.2	3.8	3.1
Kız çocuklarının evlendirilmelerinde ilk üç il	N/A	Ağrı, Muş, Bitlis	Ağrı, Muş, Bitlis	Ağrı, Muş, Kars
Adölesan doğurganlık hızı (15-19)	0,024	0,021	N/A	N/A
İlk defa evlenenlerin sayısı (16-19 yaş grubu)				
Genç Kadınlar / Kız Çocukları	98,933	88,739	81,647	71,148
Toplam evlilikler (kadın)	497,722	477,408	459,812	446,720
Toplam evlilikler içindeki oran (kadın/kız çocukları)	20	19	18	16
Genç Erkekler /Erkek Çocukları	10,955	9,805	9,291	8,359
Toplam evlilikler (erkek)	503,480	483,501	467,882	455,387
Toplam evlilikler içindeki oran (erkek)	2	2	2	2
İllere göre ortalama ilk evlenme yaşı en düşük üç il				
Ağrı	21.7	21.6	21.9	21.9
Muş	22.2	22.1	22.2	22.5
Niğde	22.3	26.2	22.8	22.9

Kaynak: (TÜİK, 2018; 2019a; 2019b)

⁵⁴ <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=33732> (erişim tarihi: 11.07.2020)

Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü

Adalet Bakanlığı'na bağlı olarak faaliyet gösteren Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü (ASİGM) yıllara göre açılan dava istatistiklerinde insan ticareti (TCK Mad. 80) ya da fuhşa zorlama (TCK, Mad. 227/1) suçu ile ilgili açılan dava sayıları, yaş ve cinsiyete göre sanık sayıları gözlemlenebilmektedir. Adli sicil istatistiklerinden aynı zamanda çocuk istismarı davalarına ve insan ticareti suçu ile ilişkili diğer suçların istatistiklerine de ulaşmak mümkündür. Dava içeriklerine ise Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi (UYAP) üzerinden ulaşmak mümkündür. Adli davalara dair istatistiklerin bazıları TÜİK tarafından da yayımlanmaktadır.

YÖK Tez Veri Tabanı

Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Başkanlığı tarafından Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanı (tez.yok.gov.tr) sayesinde Türkiye'de insan ticareti ile ilgili yapılan yüksek lisans ve doktora tezlerine erişilebilmektedir. Örneğin "insan ticareti" anahtar kelimesi ile yapılan taramada büyük bir çoğunluğu hukuk, uluslararası ilişkiler ve sosyoloji disiplinlerinde olmak üzere 71 çalışma olduğu görülmektedir. Bu çalışmaların büyük kısmı yüksek lisans tezidir ve ampirik verilere dayanmayan ikincil çalışmalardır. Bu veriler Türkiye'de yapılan çalışmaların içeriğine dair fikir vermektedir. Ancak, YÖK'ün tez veri tabanı toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve insan/kadın ticareti ile ilişkili çalışmalara da ulaşmak mümkündür. İnsan ticareti alanında yapılan akademik çalışmalar aynı zamanda dergipark.org.tr üzerinden de erişilebilmektedir.

KAYNAKÇA

ASAM (Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği). (2018). Suriyeli Kadınlar ve Kız Çocuklarının İhtiyaç Analizi Raporu. UN Women. (Online).
<http://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/861>

AÇSHB (2018). Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele 3. Ulusal Eylem Planı (2016-2020) İzleme ve Değerlendirme Toplantısı Raporu 2016-2017. (Online)
<https://www.ailevecalisma.gov.tr/ksgm/ulusal-eylem-planlari/izleme-ve-degerlendirme-raporlari/>

Castles, S. ve Miller, M. J. (2009). The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World. 4th edition. Basingstoke and New York: Palgrave Macmillan and Guilford.

Coşkun, E. (2020). 'Institutional Blind Spots' in Turkey's Policy Against the Trafficking of Women. Women, Migration and Asylum in Turkey: Developing Gender-Sensitivity in Migration Research, Policy and Practice içinde. L. Williams, E. Coşkun ve S. Kaşka (ed). Londra: Palgrave Macmillan. ss. 147-167.

Coşkun, E. (2016). "Consent" issue in sex trafficking and evidences from Turkey. Social Politics. Vol. 23 (3): 437-458. <https://doi.org/10.1093/sp/jxv018>

Coşkun, E. ve Eski, B. (2020). Gender in the Turkish Asylum Process. Women, Migration and Asylum in Turkey: Developing Gender-Sensitivity in Migration Research, Policy and Practice içinde. L. Williams, E. Coşkun ve S. Kaşka (ed). Londra: Palgrave Macmillan. ss. 103-122.

CEU (Council of the European) (2019). Council conclusions on combating the sexual abuse of children – Council conclusions (8 October 2019). Brussels. (Online)
<http://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1167>

CoE (Council of Europe). (2005) the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings (Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eylem Sözleşmesi). [Online]. (Online).

<http://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1168>

CoE (2011). Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi (Convention on Preventing and Combating Violence Against Women and Domestic Violence), İstanbul Sözleşmesi. (Online)

<http://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1169>

Dauvergne, C. (2008). Making People Illegal: What Globalisation Means for Migration and Law. Cambridge: Cambridge University Press.

Dewey, S. (2008). Hollow Bodies. Sterling: Kumarian Press.

EIGE (European Institute for Gender Equality). (2018) Gender-specific measures in anti-trafficking actions. European Institute for Gender Equality. Online.

<http://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/977>

Erder, S. ve Kaşka, S. (2003). Irregular Migration and Trafficking in Women: The Case of Turkey. İstanbul: IOM.

European Commission (2013), The EU rights of victims of trafficking in human beings, Luxembourg, Publications Office of the European Union. (Online).

<http://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1170>

GİGM (2020a). İnsan Ticareti ile Mücadele: Yıllara göre İnsan Ticareti Mağduru Sayıları. (Online).

<https://www.goc.gov.tr/insan-ticareti-ile-mucadele-istatistik>

GİGM (2020b). Ulusal Mevzuat: TCK'da İnsan Ticareti Suçu. (Online).

<https://www.goc.gov.tr/turkiyenin-insan-ticaretiyle-mucadelesi>

GİGM (2020c). İnsan Ticareti Mağdurlarını Koruma Dairesi Başkanlığı. (Online).
<https://www.goc.gov.tr/insan-ticareti-magdurlarini-koruma-dairesi-baskanliginin-gorevleri>

GİGM (2018). Göç İdaresi Genel Müdürlüğü 2019-2023 Stratejik Planı. (Online).
<http://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1163>

GİGM (2017). Göç İdaresi Genel Müdürlüğü 2017-2021 Stratejik Planı. (Online).
<http://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/226>

GİGM (2016). 2016 Türkiye Göç Raporu. (Online).
<http://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/351>

GRETA (2018). 8th General Report On Greta's Activities. (Online).
<http://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1171>

GRETA (2019). Report concerning the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by Turkey. First evaluation round. 8 October 2019. (Online).
<http://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1172>

GSI (Global Slavery Index) (2013). The Walk Free Foundation. (Online). bit.ly/Global-Slavery-Index

ILO (2018). 'Guidelines concerning the measurement of forced labour', 20th International Conference of Labour Statisticians. Geneva, 10-19 October 2018 (Online).
bit.ly/ILO-ICLS20-Oct18

ILO (2015). 29 No'lu Zorla Çalıştırma Sözleşmesi. (Online).
https://www.ilo.org/ankara/conventions-ratified-by-turkey/WCMS_377244/lang--tr/index.htm

Jeffreys, S. (2009). Industrial Vagina. London: Routledge.

Johansen, R. (2019). 'UNODC's use of Multiple Systems Estimation (MSE) to assist countries in measuring human trafficking and reporting on SDG indicator 16.2.2' (Online).
bit.ly/Johansen-UNODC-MSE-2019

KSGM (Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü) (2018a). Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı (2016-2020). (Online).
<http://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/113>

KSGM (2018b). Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2018-2023). (Online).
<http://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/887>

KSGM (2018c). Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele 3. Ulusal Eylem Planı (2016-2020) İzleme Ve Değerlendirme Toplantısı Raporu (2016-2017). (Online).
<https://www.ailevecalisma.gov.tr/ksgm/ulusal-eylem-planlari/izleme-ve-degerlendirme-raporlari/>

Monzini, P. (2005). Sex Traffic: Prostitution, Crime and Exploitation. London: Zed Books.

O'Connell Davidson, J. (2010). New slavery, old binaries: human trafficking and the borders of 'freedom'. Global Networks. 10 (2), 244-261.

Ravlik, M. (2020). The Fight against Human Trafficking: Drivers and Spoilers. Cham: Palgrave Macmillan.

Sever, M., Demir, O.Ö., ve Kahya, Y. (2012). Assessing the Identification Processes of Trafficked Persons in Turkey. Ankara: Turkish National Police Academy's International Center for Terrorism and Transnational Crime (UTSAM). (Online).
<http://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1173>

TCCSBB (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı). (2019). On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023). (Online).
<http://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/831>

TIP (Trafficking in Persons Report) (2020). Trafficking in Persons Report 2020. The US State (Online).

<https://www.state.gov/wp-content/uploads/2020/06/2020-TIP-Report-Complete-062420-FINAL.pdf>

TÜİK (2019a). Toplumsal Yapı ve Cinsiyet İstatistikleri. (Online).

http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1068

TÜİK (2019b). İstatistiklerle Kadın, 2019. (Online).

<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=33732>

TÜİK (2018). Haber Bülteni: Dünya Nüfus Günü, 2018. (Online).

http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27589&utm_source=feedburner&utm_medium=feed&utm_campaign=Feed%3A+tuikbulten+%28T%C3%9C%C4%B0K-Haber+B%C3%BCltenleri+%28Son+1+Ay%29%29

United Nations. (2000). Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons Especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime. The US State (Online).

<https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/protocoltraffickinginpersons.aspx>

UNFPA (2018). "In Turkey, refugee child marriages drive adolescent pregnancies underground" 26 July 2018. (Online).

<https://www.unfpa.org/news/turkey-refugee-child-marriages-drive-adolescent-pregnancies-underground>

UNODC (2018a). Global Report on Trafficking in Persons. (Online).

<http://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1162>

UNODC (2018b). Trafficking in Persons in the context of armed conflict. (Online).

<http://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1174>

Yaman, M. (2020). Child Marriage: A Survival strategy for Syrian Refugee Families in Turkey? Women, Migration and Asylum in Turkey: Developing Gender-Sensitivity in Migration Research, Policy and Practice içinde. L. Williams, E. Coşkun ve S. Kaşka (ed). Londra: Palgrave Macmillan. ss. 213-233.